

ПРОСВЈЕТА.

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ, ШКОЛУ И ПОУКУ.

УРЕЂУЈЕ Ј. СУНДЕЧИЋ.

СВЕСКА

XII

Издази почетком свакога мјесеца од 2—2½ табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2; а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а предплате се шаљу високопречасној консисторији Митрополије цетињске. — Сва писма и новине у замјену, шаљу се на уредника у Котор (Cattaro). Писма пак треба да буду франкирана и властуручнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе; ма и не било потписа на дописима. — Предплаћа се на сву годину или на по године.

ГОДИНА

II.

ДВИЈЕ РИЈЕЧИЦЕ

НАШИЈЕМ ПОШТОВАНИМ ЧИТАОЦИМА.
BIBLIOTEKA

Овом свеском нашеј се „ПРОСВЈЕТИ“ довршује **друга** година; а помоћу Божијом, почетком дојдућег мјесеца Новембра, она ће одпочети и своју **трећу** год. — Ми нећемо овђе никаква славословља да истичемо свом властитом раду, него ћемо само нагласити су два словца, да је наша „ПРОСВЈЕТА“ — особито овогодишња — стекла свуда, — код својијех и иностранијех, — опште признање и одобрење. — Зато без икаквијех **утакмица** — ма с ким буди: ми ћемо свој посао наставити; а у Бога се тврдо ухвамо, да ће нам удијелити толико снаге, да на овоме попришћу устрајемо, као и дослен, имајући вазда пред очима; славу Божију, праву хришћанску мисао и просвјетну корист свога Српскога, па и опште Словенскога народа. — Уздамо се такођер у помоћ нашијех многобројнијех — врлијех, врједнијех и научнијех — Сурадника, да нам је неће ни по сада,

као и до сада, устегнути: но да ће они уз нас остати и одлучно с нама заједно настојати, да нам „ПРОСВЈЕТА“ образе свјетља, и да што успјешније своју родољубиву цијељ постизава. — Међутим још ни остаје, да замолимо нашу г.г. претилатшике, нека нам најдаље до конца новембра т. г. шиљу своје нове претилате; а оне, који нам још дугују претплату, молимо, нека нам је до конца тек. октомбра изволе подмирити.

Ц е т и њ е I. октомбра 1894.

УРЕДНИШТВО „ПРОСВЈЕТЕ“

I. Д И О.

ЗА БОЛГОСЛОВНА И ДУХОВНА ПОУКА.
BIBLIOTEKA
ПИТАЊА И ОДГОВОРИ СВ. АТАНАСИЈА СИНАЈСКОГ.
— Превео: Марко С. Поповић, Ђакон. —

(Свршетак.)

4. О Гордости.

Питање: Који гријех чини нашу молитву непријатну Богу?

Одговор: Гордости и злопамћење. А, писано је: „Господ се гордима прошиви.“ И опет сам Господ говори: „Зашта вам говорим, да ако не опростите људима од срца вашег гријехове њихове, ни Отац ваш небесни неће опростити гријехове ваше.“ Пази, како ономе дужнику, који се мољаше, опрости му господар талант! Талант, знај — да је сваки гријех и свако гријешење, као што су: помисли, разбојништво, кра-

ђа, клеветање, блуд и свака друга лукава дјела; а пошто онај дужник не опрости брату својме 100 пара, што му је био дужан т. ј. ради некијех малијех гријехова, што му погријеша, а не опрости му, (због своје гордости,) с тога се Господар ражљути на њега и предаде га муци. И, може (гордељивога) једна зла помисао погубити, осим множине гријехова, што је у причи „О талантима“ казано. (За то: не горди се!)

5. О смирености.

Питање: Која је то смире-

ност, што оправта човјека од гријехова?

Одговор: Њеки дакле говоре: „да гријехе оправта смиреност.“

Ја мислим, да је сваки грјешан, који гријех чини, осим да му Бог опрости, — пошто и сами ђаволи знају, да су лукави и грјешни, а тијем су освједочени, да ће у дан судни погинути. А питаху Христа: „*Шта је нама и Теби Исусе сине Божији, те си овдје дошао прије времена, да нас казниш?*!“ А, како рекоше прије времена, то су знали, да ће их у дан судни Исус Христос казнити.

— Није ли дакле, ово смиреност, којом се оправтају грјешници, када човјек побожно живи и чини добра дјела? Но, и сва блага, која чини да не помислиш: што добро чиним? Него нека се исповиједа Богу, како је много дужан чинити Њему, и како ништа достојно не принесе онијем добрима, која Бог чини њему. Ово је истицита смиреност, коју љуби Бог, осим сваких дјела човјечијих; о чему и пророк Давид рече:

„Жртва је Богу дух понизан, а срце понизно и смирено Бог не презире!“

6. О Покајању.

Питање: За што њеки, много пута остављају се гријеха и кају се, и када поклизну очајавају, као да су сав труд покајања изгубили?

Одговор: Не ће погинути код Бога труд, који учини покајани човјек. С тога није ли-

јепо очајавати, но опет устати против ђаволу — с добрим дјелима и с покајањем. Као што и код царскијех војника, љуби цар онога, који храбро стоји и бори се с непријатељима; и једнога рани, другога гони, који у страху баца оружје.. Тако и Бог помаже души страдајућој, која не ослаби, него се бори с ђаволима; а опет не жели онога, који се не бори, који очајава и даље безобразни гријех чини.

Не ће онај осуђен бити, који један пут у години погријеши, него који често гријеши; кад што не ће примити осуду који сваки дан чини милостињу, него онај, који ријетко чини. А, дакле, много гријешиш, много се и кај, да те идућа смрт затече покајана.

7. О Милостињи.

Питање: Ако ко не чини усредна дјела што би желио, него их чини за то што мора; хоће ли имати добру награду, или не?

Одговор: Савршена жртва јест, не са љутњом, ни од нужде; јер драговољна добротвора љуби Бог. Пошто чујем Бога, гдје говори: „*Како је нужно царство небесно, и поширбне оно заноси!*“ Вјерујем благодати Његовој, да ћу и ради потребе плату примити; јер који невиношћу и дјевством уздрже се, усамљени на земљи, понизни и одвојени од свега ради нужде; сви ови ради нужде примиће и плату.

8. О Завјетовању.

Питање: Ако у гријесима остари човјек, обећавајући у мо-

литви својој завјет с Богом, говорећи: „Опрости ми Владико, што Ти до сада погријеших, а даље оставићу се мојих старијех грихова, не ћу се ни окренути на њих, него се исповиједам имену Твоме.“ Ако овај завјет учини човјек Богу, и на скоро умре, шта треба мислити о њему?

Одговор: Примљено је било покајање његово од Бога, и у чему га је смрт затекла, у томе му је и учињено т. ј. спасење долази ради покајања. Човјечије је: кајати се и одступати од гријеха; а за дуго поживити, то је Божије.

Човјек, дакле обећа се — надајући се, да ће много година живити, у покајању; но Бог знајући немоћ нашу, да можемо лако поклизнути и повратити се гријеху, ради тога учинио је то, да прије онај умре. И, како види човјека, да се обратио покајању, одмах му скрати живот, пошто је освједочено, да ако би дуље поживио, опет би се гријеху повратио...

9. 0 Гријеху.

Питање: Који је љући и тежи гријех него остали?

Одговор: Зли и неваљали обичаји. Ако многе године човјек убичаји поганити се, и ако не би шћео гријешити, обичај га приводи. С тога су блажени људи, који се од свијета одвојеше, без неуљудне вике, те пустињу измислише и изабраше; починуше мало времена и ту свршише, а њеки се опет у свијет повратише, као пси на своје

избљуване гријехе, — рушећи опет, што начинише.

Као што — по сред запаљене жераве њеко ходи, једино га Бог може сачувати неповријеђена; или који пролази кроз трње и драчу, да га сачува без рдне; и који прилази разјареном вепру, да га спасе; тако је и једино Божије деснице, што сачува без падања, без муке и без повреде, сваког онога, који иде по сред преваре, славе, свијетског ништавила, — видећи изглед блуднички, слушајући ријечи непоштене и обичаје, које воде у пропаст, а навлаче, да се не види блуд. Не само немоћне, него и све, који желе праведни живот, који се уздржавају и све невине Бог чува.

CRNOJEVIĆ Опрощтењу.

Питање: Од куда зна човјек, да му је Бог опростио гријехове?

Одговор: у молитви нашој, када никога не видећи, или не слушајући стоји пред Богом душа, тада она разумије, да је у њој Бог и она у Богу. Седам је различних молења. Од њих су: три са страхом и мучењем, а четири су спаситељне и имају поштовање у царству Божијем. 1) Кад је човјек овладан сластима, па као осуђеник и кривац смртни, понижено стоји у молитви; 2) када као дужник стоји и говори Богу; 3) које се разликује од ова два: као када се слуга моли Господару; или као слуга, који је у страху; 4) када као најамник очекује, да му човјек плати, што је зара-

дио; 5) боље од поменута четири, када као друг стоји човјек Богу говорећи; 6) више од овога, када као син Бога зове; 7) од свијех неће и најприје спасење братско добива од Бога. Који је био први међу многим браћом вјериом, да буде наслѣдник, као што апостол Павле пише: „*Који дакле, осуђеник, и дужник, или слуга, са страхом моли се Богу и говори, неће бити опроштен од грјехова, но гдје св. Дух долази,*

Фоча, на Херцеговини 1894 год.

шу се губи грјех“. И сам нам Бог заповиједа говорећи: „*Како Ме љубе и заповиједи моје чувају, и ја ћу љубити њих и јавити им се сам“.*

Даље истинито знамење, опраштања грјехова Хришћанину јесте јављање Христово, које постоји (станује) у души. — „*Блажени су — рече, који су чиста срца, јер ће ти, Бога виђе-ти!*“ Слава Богу, на вјекове — — Заиста!

ОРИСИ ХРИШЋАНСКОГ ЖИВОТА
ОД ЕПИСКОПА СЕРАПИОНА.

NACIONALNA BIBLIOTEKA

С Р У С К Б И Б Л И О Т Е К А Ј О В А Н П Е Т Р О В И Ћ

CRNE GORE DURĐE

(Свршетак) CRNOJEVIĆ

Савршенства и преимућства, којима се неки одликују, треба да их расположе к смијерности, да би због њих смјерно одавали част не себи, већ Богу, јер *сваки добри дар и сваки поклон одозго је.* (Јак. 1. 17), а за себе говорити и осјећати, да ми нијесмо достојни тијех милости Божијих нити их употребљујемо онако, како то треба. На жалост, гордост скрива се каткад под плаштом смијерности. Људи често с намјером понизују себе, оцрњују себе таковијем грјесима, које нигда и не учинише, само за то, да зачуде слушаоце својом смијерношћу и побуде их да им се диве и хвале. У животописима светијех отаца читамо: „Један

брат дође к оцу Серапиону. Старац по обичају савјетоваше му да сврши молитву, но брат не хтједе, називајући себе грјешником, недостојним и самог анђеоског образа. Старац му хтједе опрати ноге, но брат не допусти тога, наводећи оне исте узроке. Отац му понуди да мало заложити јела, па и сам стаде с њим јести; за тијем даде му слиједећу поуку: *сине мој! ако желиш себи помоћи, а ти сједи у својој ћелији, пази на себе и свој посао, јер је за тебе корисније да сједиш у ћелији, него да излазиш из ње.* Брат, саслушавши поуку, огорчи се и тако се у лицу промијени, да то не могаше умаћи оку старчеву. За-

тим му отац Серапион рече: „ево овај час говорио си, да си гријешник, — кориио си себе, да нијеси достојан да живиш, а сад си се тако расрдио, кад сам ти с љубављу давао савјет мој! Ако хоћеш бити смијерним, а ти се учи великодушно подносити уврједе од других и уздржавај се од узалуднијех ријечи.“ (Животописи светих и блажених отаца. Изд. 3-ће 1855 г.) — На жалост, подобно пустињаку, којега је укорио због неискрене смијерности преподобни Серапион, поступају и данас многи између нас, особито кад долазе на исповијед: они с побожном скрушености називају себе великима грјешницима и чуде се, како само земља држи; но ти велики грјешници, кад их духовник ста не питати: нијесу ли криви у овом или оном гријеху, исповиједају, да нијесу криви и стапу правдати оне гријехе, које морају признати, — и не крију свога незадовољства пред њим, кад их стане свјетовати. Све то зар не показује, да смијерност, с којом су они себе називали великијем грјешницима, није искрена смијерност, већ прикривена гордост? Ништа не вриједи објавити себе великијем грјешником, у увјерењу, да томе неће нико вјеровати; већ је потребно не мало самоодречење, да осудимо себе беспристрасно због извјеснијех, јавнијех и тајнијех гријеха, и благодарно саслушати укор и упутство, -- а баш у томе и састоји се права смиреност.

Још има гордост, ако се

можемо тако изразити, спћа -- гордост *вијека*. Наш вијек *горди се* успјесима просвјете, уљудности и безбројнијех проналазака, који служе угодностима живота. И како смо сретни, веле синови вијека, што живимо у таквом вијеку! Но да ли наш вијек не прецјењује важност онијех добра, којима се горди? — Он се горди успјесима просвјете, заиста важнима, и види у њима главно средство за побољшање наравствености. Но то средство само по себи није довољно, да се така цијелъ достигне. Познато је, да је висока наобразба у једном човјеку спојена каткад с највишим развратношћу. Облаготворен људскијех обичаја може бити плодом не обogaћења ума темљитијем и разноврснијем знањем, већ умекшања срца. Није ум, већ је срце почетак наравственијех дјела човјечијих; а срце људско, нечисто по природи, може бити управљено на добро онајвише благодаћу Божијом, која се прима не умом, већ искреном вјером. А с таквом вјером спојена и просвјета може бити благотворна у наравственом погледу, а без ње може она давати само фарисејски -- праведне и поштене људе. -- Вијек наш горди се успјесима уљудности, горди се тијем, што преграде, које су сметале тјешњему зближењу појединијех особа и сталежа, постепено падају, што се путевима за то зближење (просвјета, трговина и занати, грађанска равноправност, друштвене забаве и угодности) све више множе-

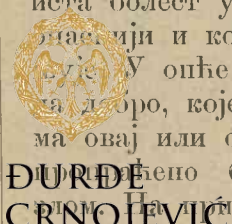
Све то, веле, помаже, да се обичаји умекшају. Но ако је то умекшавање само спољашње, ако оно не прелази спољашње одређене пристојности, као што то заиста већим дијелом и бива, ако је оно само плашт самољубља и покварена срца, и ако господство грубијех материјалнијех интереса метне свој печат на наше међусобне одношаје, онда се наш вијек узалуд горди успјесима уљудности: нијесу велики ти успјеси. Није могуће уз то не пожалити, да због успјеха друштвености све више слабе свезе породичне, домаће огњиште губи своју угодност. Оне друштвене забаве у клубовима, маскарадама и т. д. заглушују оданост оца и мајтера према дјеци, дјеце према родитељима, мужева према женама и жена према мужевима и претварају кућу у сигурно само ноћиште. Оснивањем народнога позоришта мисле подићи народну просвјету и одвратити народ од крчма; но ако се у позоришту буду представљали смијешни и саблажњиви комади, само да се гледаоци привуку, онда ће њихово дјеловање бити погубније од пијанства. А ако народно позориште узме на себе дужност да уводи у народ висока наравствена правила, оно се не ће заузети за своју ствар. Наравствено - поучни карактер припада нарочито такозваној високој комедији, која у име правде исмијева пороке и заблуде. Но ако и не можемо одрећи позоришту могућност ма каквог на-

равствено-благодетног уплива на гледаоца, то праведност захтијева да кажемо, да тај уплив, као и сва вјештачка средства, која дјелују на уображење и фантазију и којима се изазивљу наравствени осјећаји, најпослије са свим отупљује његову способност за друге, чистије упливе. У томе погледу утисак, који чини позориште на душу, налик је на дјеловање опијума: чим је раздраженије стање, у које долази човјек, напојен тијем отровом, тијем је тежи и досаднији кад се пробуди, тијем је онда неспособнији да прима утиске из свјетскога свијета, којег једва може гледати. Исто тако и оне дјеце који је научен да прима лекције од позоришнијех представа, које вјештачки раздражују уображење и чувство, као што искуство показује, досадно је учење наравствености, које му се даје у читању слова Божијега и у црквенијем поукама: његов је укус доста искварен за то, — он се привикао да учи наравственост, играјући и забављајући се, па с тога је равнодушан према више једноставнијему и јасному начину наравноучења. Проповједник наравствености на позоришнијем даскама отупио је у њему способност саучешћа к строгој и јасној проповиједи са црквене катедре, — на проповједника ове врсти гледа он с презрењем те за то или никако не полази цркве, или се жури, да ју што прије остави, чим спази наложу, да је метнута ради проповиједи.

Да, упливом позоришта, које штетно дјелује на наравствено-религиозно чувство, у знатној мјери разјашњује се неуспјех проповиједи у градовима, и у опће мржња према наравствено-религиозним бесједама. Сви се боје, да не изађу на глас ради слушања проповиједи, и тешко ономе, који би дао својој бесједи побожни правац — њега ће одмах жигосати именованом проповједника и са презрењем или са жаљењем открити се од њега. Људи, који мисле подићи народну наравственост подизањем народнијех позоришта, зар не желе тијем, да би се равнодушност према пастирској настави, која господује међу људима, за позориштем, међу простије људи, до сада пажљиво слушају црквену проповијед и нигда не падају у оно незнање и неугодност, с којом људи, тако звали изображени, бјеже из цркве од проповиједи? — Најпослије вијек наш горди се разнијем обрјетима и примјеним разнијех открића у области природословља, к потребама и користи човјечијој, к умаљењу труда и краткоћи времена. Но ма како да су дивни ти обрјети и примјене, ипак су оне незнатне, кад се сравне са нуждама и потребама људскијем. И не можемо рећи, да ће се с временом пронаћи средства, којима ће се та количина учинити ништавом. Могу ли се наћи средства, да се избави човјек од неродица, које долазе са свијем независно од власти човјека, као

што су : суша, непогоде времена, хладноћа, бура и т. д.? Хоћемо ли дочекати то сретно вријеме, да ћемо, благодарећи једино проницавости човјечијега ума, бити са свијем сигурни од пријетеће непогоде времена, земљотреса, поводња, пошаста, кужнога ваздуха, различнијех болести и т. д.? Љекарство је много учинило да се ослаби опустошавајуће дјеловање колере; али, тек је свладала једну, а ено се јавља друга, догле непозната бољетица, с којом се тек треба упустити у борбу, или шта више једна и иста болест узима други облик, инаквији и који се теже одстраљује. У опће ријетко се догађа, да добро, које допринесе људима овај или онај обрет, не би било како год и на чимјер, што се више код нас множе жељезничке мреже, тијем је и огрјевни материјал скупији и шума нестаје. У западној Јеврони према томе, у колико руке човјечије замјењују стројеви и радови, који се стројем произвађају, у толико расте сиромаштво у нижој, радничкој класи, а уједно и опасност новијех револуционарнијех покрета због тога. Некоји обрети, којима се горди наш вијек, доносе управштету човјеку тако, да се власти и поједина лица почињу бринути, како да ту штету умање. Говоримо о огњеном стрјелу, које је у потоње вријеме тако усавршено, да сада ратови међу образованијем народима постају беспримјерно крвавији и опустошнији, него у древности

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

међу варварскијем народима. Прије би требало оплакивати вјештину човјечију у истребљивању себи сличних, него ли се гордити новијем успјесима војничкога заната. — Откривење Сујецкога канала скратило је даљину између најудаљенијех дијелова свијета за десет хиљада врта. Дај Боже, да би се с олакшањем опћења са најудаљенијем народима олакшали успјеси хришћанства и истините просвјете, која је на њему основана. Но шта, ако се с умножењем путева у удаљене предјеле умноже само средства раскоши и брже се буду распростирале кужне болести? — Људи хоће усупрот вољи Божијој, да не створе земљу у рај, и да не своју одвисност од ње не своју присиле, да као слуга покорно служи не само њиховијем потребама већ и пожудама; но мудрост Божија подмијева се на сваком кораку нашем дјетињском у силавању, које је управљено к том циљу, — а то је за то, да се ми не би везали за земљу, да се не би гордили нашим успјесима и обрјетима у свјетскијем пословима, већ да би се сјетили, да наш је живот на земљи дат не ради блаженства, које није могуће овдје, већ ради припремања за вјечност.

Видјели смо, како је погубна гордост по својим пошљедицама, и како се разноврсна искушења за овај гријех састоје, у спољашњијем и унутрашњијем

каквијем год преимућствима или недостатцима нашим, истинитим или умишљеним. Несрећа од гордости треба да нас побуди, да бјезимо од тога гријеха. Многобројна искушења на тај гријех, састојала се она или у каквом год преимућству наше личности или спољашњега положаја, показују, како треба да смо опрезни, да не подлегнемо тима искушењима. Ради успјеха у борби са искушењима к томе гријеху нека сваки размишља не само о његовој несрећи, већ уједно и о својима несавршенствима и недостатцима, о слабостима и грјеховности, о томе, да се ми — земља и пепео, о нашем ставу у свијету, о превасодству пред нама у физиономији, о погледу многијех неравности, о величини, па и биљка (од којијех неке превазилазе својом љепотом и саму Соломонову одјећу,) о одвисности нашој у сваком погледу од Бога, о потреби његове помоћи и благодати на сваком кораку, без чега не можемо ни у чем успјевати, о великијем примјерима смијерности код људи, који нас својијем достојанством далеко надмашују, а особито о смијерности Христа Спаситеља, који се је понизио до слуге. Посебице, сјећање наше, да ћемо сви умријети — може бити корисно особито против спољашње гордости, — надутости својим савом, богатством, талантима, љепотом. Сјећање на суд и вјечну

муку -- лијек је против духовне гордости, или надутости због

својега наравственога достојанства.

ПАЛЕСТИНА ПОД ВЛАШЋУ ХРИШЋАНСКИЈЕХ ИМПЕРАТОРА.

(Од 326—636 Г.)

(од Алфозан Кјуре. С рускога преводи М. Никифор.)

(Наставак.)

Аријанцима није било доста то, да св. Атанасија осуде, него им је још требало и част Аријеву узпоставити; к чему је сабор и приступио, баш кад је дошла царева заповијед, да иду освештати базилику гробнице Господње, која тек што је била довршена. Заједно са тијем цареву посланику Марцијану, обложено је наређено од Константина, да дочека епископе у Јерусалиму, да се брине за припреме о освећењу, да унесе цареве дарове у цркву и да раздијели сиротињи великодушну цареву милостињу.

Около триста епископа, у ком броју, по ријечима Евсевија, био је један и из далеке Персије, при тој слави, напуњали су цио олтар и један дио средњег притвора. Освештавање то свршило се са невиђеном сјајношћу и продужило се за осам дана. Јерусалимска црква овјековјечила је спомен тога дана свакогодишњом светковином на коју су долазили поклоници из Палестине, Мале Азије и Јегипта. Ради више славе тога дана установили су празник „Воздвиженје Креста“ не у част побје-

де Ираклија, како многи говоре, него у част налазка Животворнога крста св. Јеленом. Заједно са освећењем базилике освећени су и дарови цара Константина, међу којима је било и једно златно ткиано архијерејско одјело, које је било узроком, како ћемо виђети, збацињу са столице св. Кирила.

Послије освећења базилике, епископи изнова су се заузели за посао Арија и на опште удивљење, прогласили су православност Аријеву, и да је неправедно био осуђен на Никејском сабору и шта више, повратили су му сва црквена права и одличја. — Православни епископи протестовали су писмено противу таке установе сабора. Александрија затворила је пред Аријем цркве, а папа Јулије изрекао је и проклетство на тај сабор. Јерусалимски жители били су дубоко увријеђени и незадовољни, њина великољепна базилика била освештана аријанским сабрањем; и одма, као одзив тога чувства, саставило се предање, да свети Атанасије, бјежећи са Тирскога сабора, тајно је дошао у Јеру-

салим и сам, ноћу, освештао храм гробнице Господње.

Максим Јерусалимски не само што је присутан био Јерусалимском том сабору; него се и потписао под његове установе. Његово сагласије, као епископа Јерусалимског који је заузимао једно од првијех мјестâ у сабору, било је особито мило и потребито аријанцима, Евсевије, својим ласкавијем ријечима завео га је био, преставивши му, да је Арије неправедно страдао и да је осуђен по зависти, да се невољно и жалосно потуца, да је од свијех одбачен, и негледајући на његову православност, рачуна се јеретиком. Евсевије је молио да се исправи овај неправда и Максим је одговорио на његову молбу.

Цар Константин распуштио је Јерусалимски сабор јер је њим изазвано свеопште незадовољство и позвао је у Цариград чланове пређашњег Тирског сабора. Тамо је и Св. Атанасије пошао да тражи правосуђа; доведен у очајање узмућеним поступком противу њега, његовијех судија и насилија над њим тирјан Дионисија.

Изван круга испитивања, распрострањати се потанко о судби особито Палестине, о судби радње Аријеве у Цариграду, новијем сплеткама Аријанаца, о изгнању Св. Атанасија, доласку Аријеву у Александрију, одречењу православнијех да га пуште у своје цркве, повратку његовом у Цариград и напосљетку о његовој напрасној смрти, при све-

чаном његовом поласку у цркву: — напоменућемо само, да одма иза ових догађаја умро је и цар Константин, наредивши пред своју смрт, да се из заточења поврате њим послани епископи: Св. Атанасије, Маркел, Анкирски и Асклепије Газски; сви су се они вратили у своје столице; али не за дуго.

Констанције наслѣдивши престол свога оца Константина, исто тако, као и он, подпао под утицај Аријанаца, којијех је у то вријеме био глава, не Евсевије Кесаријски, који је већ био умро 338 године, него његов наслѣдник Акакије, који је био: уметник, оратор, оклеветач, царедворац, силан својим утицајем, страشان својим влашћу, јеретик по честољубију и по — фигури. — Нови Кесаријски митрополит заподјео је борбу са православнијем епископима Јерусалимским још жешћу од његова предходника. Виђело се, да Максим Јерусалимски није био способан за борбу са такијем противником, његов меки и слаби карактер, подпадавши утицају Евсевија, виђело се, да је био још мање способан противити се притискивању Акакија; но за узвишене душе над покажује вазда прави пут и Максим, неколебајући се, устао је на њега, чекајући првог случаја, да би се јавно одвојио од Аријанаца. Тај му се случај у брзо појавио. Повраћени, по завјету Константинову, епископи, били су опет исћерани са својијех столица

И. Д. И. О.

ЗА ШКОЛУ, ПОУКУ УОПШТЕ И ЗАБАВУ.

ЛУДЕВИТ ШТУР И Н. Л. ДАНИЛЕВСКИ

(сравњење карактеристике њихових погледа на културне задаће словенства.) —

Написао Лазар Т. Перовић — професор.

Мисао о племенском јединству словенских народа, теоретички и практички изводи, који необходимо истијечу из њеног признања — живо сада занимају друштвено познање. Тако звано словенско питање, не гледајући на све његове непријатељске силе, не само, што није умрло, већ, на против, јача, и постојеће избија на видик и доноси нове штитењике и сљедбенике. Словенофилско учење, које се при својој појави подвргло тучи на-смјешака и великом презрењу у оним земљама, гдје се болесно поклања западу — преживјело је већ епоху незаслуженог упижења; над његовим развићем раде младе, свјеже силе, а несумљиве друштвене снаге јамче се за плодни, и ако, може бити, спори усцјех његова распрострањења. Учење је то већ престало изгледати празном маштом, а постало је озбиљним и дубоким убјеђењем оних људи, који се истичу по свом уму и научном образовању. У колу тих високообразованих и дубоко убијеђених бораца словенске идеје ми морамо уврстити Л. Штура и Н. Ј. Данилевског. Први, Сло-

вак по постанку, читав свој живот, пуна јада и чемера, посветио је дјелу служења идеји словенског уједињења и пред смрт, желећи утврдити у знању својих сљедбеника идеале, којима је био одушевљен, изложио их је у својој јачивој посланици, упућеној словенским народима, проникнутој искреним чувством, под заглављем „Словенски гет будућности.“ Та ће његова посланица и служити руководством при испуњењу тога, што нас сада занима. Саодговорне погледе Данилевског позајмљиваћемо из његовог капиталног рада „Русија и Јевропа.“ Тај рад својом оригиналношћу и новашћу основних тезиса, једини је своје врсте, а дубином историјско-философско-критичког анализа представља високи интерес. У њему автор, стојећи на земљишту савршено-нових историјско-философских принципа, строго научним методом испитује словенско питање, придаје му са свим ново расвјетљење и формулу. У његовом раду словенофилско се учење чисти од крајности и тенденциозних заноса, а јавља се читаоцу чисто,

обучено историјском и логичком истином. Сличност Данилевског са Штуром, по правом смислу наше теме, не захтјева изложења свега садржаја горе поменутих њихових радова; ми ћемо се ограничити само на основне тачке њихових погледа и већином ћемо обратити пажњу на оне изводе, којима долазе обадва ова научењака, сваки са своје тачке гледишта. Штур започиње своју посланицу словенским племенима с позивом договора и уједињења, пошто смо једне судбине браћа с једнаком будућношћу. Та иста мисао о уједињењу Словена јавља се као резултат историко-философског исљећења Данилевског, ма да се тај мисао и не добија разним путевима: сва су словенска племена чланови једне велике словенске фамилије. Данас су они искомађени, расељени по разним земљама и државама. То је довело већину Словена до пропасти; те зато је земац, да се сва усиљавања словенска упуते к порођају изгубљеног јединства. Али, пита се, зашто? — каква је ту цијељ? — ево каква:

Узрок разједињења словенских племена јавља се отсуством државности, недостатком сједињавајућих идеја, ниским ступњем развића у вријеме додира с њиховим покориоцима; дочим је западна цивилизација, која је задавила Словене, достигла сада апогеј својег развића и уз то се већ почела разлагати, па не може да задовољи човјека,

који јури напријед. Сви погледи човјечији, ма каквим жаром љубави нагињали се к западу за помоћ, остаће узалудни, јер у словенству ће тек наћи себи спасење човјечански прогрес. Сада се са свим природно рађа питање: да ли су Словени јаки за ту мисију? — како изгледа, прошлост словенских племена не допушта овакву предпоставку. Али ипак, не гледајући на ту тавну прошлост, ближе исљећење словенског природног карактера, основне црте словенског бића, које није нагрђено смјесом туђих елемената, најзад факт нештојања велике и силне словенске државе — све нам то пружа врду наду, да словенски смјет чува у себи довољно силе да испуни човјечанску улогу, коју јој налаже историја. И та улога придаје важност словенским тежњама, јер „главна суштина опет се закључује у човјечанству, којег смо ми чланови заједно с другим народима“ (стр. 190).

И тако: сва многобројна словенска племена треба да се сдруже и да узму на себе улогу продужилаца опште-човјечанског прогреса, који на западу лиња. Јединство ће племенског происхођења облакшати пут сближења словенског, а силе, које у њима почивају, јамче за успјех улоге, која им се намеће током и саме историје. Ето тако се нама чини, да треба формулисати питање о необходимости опште-словенске везе по Штуру.

Пут, по коме се примиче к

тој истој мисли Данилевски, други је. Започевши своје ислеђење с факта постојећих непријатељских одношаја западно-јевропских народа к Русији, он тражи узрок сличних одношаја и као налази га у истинктивној мржњи ђермано-романских племена к словенској нацији, као опасној супарници на сцени свемирне историје. Дотакнувши се историјске улоге запада, он прелази к историјско-филозофској анализи постојећег мишљења о западној Јевропи, као носитељки опште-човјечанске цивилизације и доказује, да у самој ствари такве цивилизације и нема и не може бити, већ постоје тек оне цивилизације, које се пројављују у националним културно-историјским типовима народа, а учесници тих културно-историјских типова јавља се мјесто погрешне опште примјене диобе свемирне историје на стару, средњу и нову. Посљедња, опирајући се на већ израђено мишљење: као бајаги, да се прогрес историје састоји у непрекидном покрету човјечанства напријед у једном истом правцу — равња у једну праву линију све народе, који примају учашће у том правцу и, сагласно с њином историјом, одређује периоде опште-човјечанске историје. Таквим начином, сви народи, који су се развијали одјелито, одвојено од главног историјског покрета, лишавају се активне улоге на сцени свемирне историје. Тај недостатак историјске системе Данилевски уништава учењем о културно-исто-

ријским типовима. По његовом мишљењу: прогрес се не састоји у томе, да се иде све у једном правцу, већ у томе, да се прође све поље, које сачињава поприште историјског рада човјечанства у свима правцима. (И прогресивна улога припада свима народима, који су израдили мање више значајну цивилизацију ма у каквом правцу.) Значи — треба да постоје различни правци историјског прогреса или, а то је све једно, различне цивилизације, но опет не каква год једна. Те одјелите цивилизације формирају се групом народа, који припадају некој једном племену и који састављају самостални културно-историјски тип. Установивши критеријум ради одређења културно-историјских типова и доказавши, да опште-човјечанског, искључно као таквом, нема у самој ствари, Данилевски резултате, које је добио из тог ислеђења, привија Словенима и налази, да су Словени исто онакав културно-историјски тип, као што је грчки, римски, ђермано-романски, те зато и цивилизација словенска заправо треба да буде самобитна, различна од цивилизације ђермано-романске.

Ради ваљаног развића самобитне цивилизације постају неки услови, т. ј. требало би, да су сви чланови културно-историјског типа политички самостални; да су етнографски елементи, што састављају тај тип, разнолики. Пренесемо ли те услове на Словене, јасно ће нам

бити да, ради развића читаве разнолике цивилизације, њима нешто не достаје, а то је нешто — политичка самосталност неких чланова словенске фамилије, а зато је најрадикалније средство бацити са себе туђи јарам, сјединити се под заштитом и учешћем самосталне словенске државе — Русије. И та идеја словенског уједињења с циљу достижења независности за сваког Словенина, био он Рус, или Чех, Србо-Хрват, или Словенац, Словак, или Бугарин, (желио бих додати и Пољаке) — осим Бога и његове св. цркве, треба да се уздигне и над идејом, и над слободом, и над науком и просвјетом и над свим **NACIONALNA** **VIJESTICE** **KA** **ERNE GORE** **DURDE** **CRINOJEVIĆ** гом, јер се ниједна од ових идеја не може достићи без савременог уједињења, без духовно-народног и политички самобитног независног Словенства. И тако, не обзирући се на различне тачке гледишта, глас и једних и других бораца словенских слива се у хармонички дует:

И отъ Двины до Арарата,
Отъ Беринга, до Рудныхъ горъ. —
Обнимемъ весело братъ брата,
Составимъ всеславянскій хоръ!..

Хом...

Али шта треба урадити, да се из тих разједињених сада словенских племена састави тај стројни свесловенски хор? По Штуру могу се за ту цијељ предположити три изласка: 1) или саставити свесловенску федерацију; 2) или од Аустрије учинити самосталну државу за јужне и западне Словене; или, најзад, 3) сјединити све Словене

с Русијом. Данилевски још спомиње и четврти излаз — аустро-турску федерацију. При оцјени аустријске федерације Словена, Штур и Данилевски потпуно су сложни међу собом и дефинитивно одричу њену корист — „Та је теорија — говори Штур — рђава за то, што се упиње, да угуши судбину наших племена на савршено неприличној, извјетреној и трулој основи и, опирајући се на нешто реално, као бајаги приписује себи неки успјех, саопштава тежњама и силама наших племена такав правац, по коме они себе троше, а, будући неспособни достићи циљ, могу само за тим упадајући у неизвјесан положај.“ Мисао о тражењу тачке опоре за савременство из Аустрије провео је историко-граф Палацки у својем раду „Идеја аустријске државе.“ Сам Данилевски спомиње неђе, да такве идеје није могао наћи у поменутом раду господина Палацког, ма да га је с пажњом пропратио. Указујући на вјештачко сједињење многих нација у случају остварења тог аустријског савеза, у тој разноликости нација види главни узрок слабости његове, јер одјелити интереси, као и теглење сроднијех племена једно к другоме тешко је уздржати при савременом осутству опште идеје. Шта више, при најбољем тако рећи идеалном рјешењу те задаће (склопа аустријске федерације) т. ј. при пуној равноправности народа, који састављају ту федерацију, разнолики

склопа аустријског савеза била би таква, да ово, или оно племе по сваки начин морало би узалуд трошити своје силе ради цијељи не само, које су му туђе, но често и савршено шткодљиве.

О саставу аустро-турске федерације, као политичке форме државног живота југозападних Словена — Штур не помиње. Али Данилевски спомиње о тој хипотези и подвргава је отсудној критичкој оцјени, казавши и потврдивши основним историјским тезисима мисао, да је Турска за Јевропу подесно средство, којим може чињети притисак на словенски свијет, притисак, који задовољава јевропску Drang nach osten, он поставља питање: могу ли Европе и она добро одношаји Јевропе к Словенима, који живе у Турској, у случају, ако ова посљедња уђе у састав аустро-турске федерације? Или, ако јој се деси, да ради пристојности или хуманности гдје-кад пређе на страну турских Словена, или бар, да његује и обдржава интимне намјере с њима, то збиља шта — ли би ометало остварењу тих намјера, када би се Словени уписали у поданике државе, којом Њемци управљају? Циљеви и намјере Јевропе односно Словена у многоме би се олакшали при склопу турске аустро-турском федерацијом: тада њој неће бити потребе, да по-гдје-кад брани Словене од турског варварства и таквим начином пут к утрвењу њиховом би-

ће очишћен. Да ли се може у оваквом случају рачунати на аустријско-турску федерацију, као о средству, да се уздигне словенска народност? — Не!.... Ни склоп словенске државе из Аустрије, ни аустро-турска федерација не могу благотворно упливисати к ослобођењу словенском испод туђег јарма и процвјетању њихове народности, Шта да се ради? — По Штуру: сјединити све Словене с Русијом: по Данилевском саставити опште-словенску федерацију. Једини је вјерни и јаки пут будућности словенског уједињења сјају Словена с Русијом.... Она је покретач и вођа цијеле наше народне фамилије. Тежња свију словенских племена к Русији — њихови циљеви: с једне стране она је главни циљ унутрашњом душевном потребом, с друге неопходношћу ствари, ради сачувања живота..... Главни узрок тежња Словена к Русији у томе је, што руски народ има силу не само да ствара, већ и да чува створено. При томе руски народ, боље од других Словена, чува у себи чисто-словенске особине у заједници силе са скромношћу и добротом, у својим наравама, у друштвеном устројству и најзад он је успио избјећи главни недостатак државности и за то створио једину снажну државу словенску. Само у њему има словенски живот основу и опору за своје даље развиће, само стварајућа и чуварна руска сила може да састави обломке наше народности. —

народ је у Русији заједно с царем; дворјанство готово на самопожртвовање за срећу отачаства; патриотски богаташи, војска, предана цару и отаџбини; духовенство, које се брине о вјери — све то јача силу и моћ Русије. Таквом предводиоцу могу се словенска племена повјерити без јемства. (стр. 157—170).

Што се тиче свесловенске федерације, то Штур остварење њено држи за немогуће. Кад је говор о сједињену држава, остварених само у форми република, одма у почетку на страну треба оставити Русију и она племена, која су већ ушла у њен састав; или, која су по праву признала њено покровитељство или се већ налазе под утицајем у таквом степену, да се ни политички, ни национално не могу од њега отуђити; значи: већи дио Пољске, тако-звано царство пољско, краљевство српско, сва словенска племена у Турској, Бугарској, словени у Босни, Херцеговини, Црној Гори и Арбанији. Маштати републиканским обликом управљања и о Русији било би глупо, несмислено. Ако искључимо Русију и племена, која се налазе под њеним утицајем, добићемо: Чешку, Моравску, Лужицу, Шлезију, Познањ, Словачку област у сјеверној Мађарској, Галицију, Словенце у Крајини, Штирију, Истрију, Хрватску, Славонију Далмацију и српску Војводину. Но незрелост и разноликост племена, загушених туђом стихијом; вјерске разлике и неједнакост у

ступњу развића, географски положај — све то узето заједно мало помаже овој теорији. Предпоставка о савезничким државама нема смисла, јер је чудновато и мислити, да су у стању она племена створити државе, која су сама по себи малобројна, окружена туђинцима, унутрашње раздијељена, већином с туђим престолницама, лишена неопходних средстава и једнаког развића, несагласна међу собом у много одношаја, далеко једно од другог живећи, изнемогла у својим силама туђом управом, зебећи у својем лежишту од Русије и иноплеменика. При томе заједнаштва наших племена не могу се у склопу држава, већ у непрекидном вјечито спремном раду и великом дјелу, у оживљању и подготвоци наших народности. У том случају да би, чим наступе велики дан, они били довољно свјесни и одушевљени на дјела, необходима за наше спасење. Али најглавнија улога у тај велики словенски дан јамачно мора принасти Русији. И тако, у Русији је, у сједињењу с њом, спасење словенских племена, који пате под јармом туђина. У осталом Штур не налази потребним, шта више држи излишним, раније опредјелјивати начине сједињења и својства узајамних одношаја словенских к Русији. Ти се способи добивају из околности, које се очекују да наступе. Заштићавајући сједињене словенска с Русијом и одричући свесловенску федерацију, као нешто немогуће, Штур, како изгледа,

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

никако се не слаже с Данилевским, који држи, да је федерација једина вјерна и корисна и форма политичког живота будућег словенства. У самој ствари та несагласност не иде даље од разлике у разумљењу ријечи федерација.

Штур, борећи се за уједињење Словена с Русијом, није говори о степену близости тог уједињења. Но тон његовог говора и нека жеља, коју неће исказа о сачувању политичке самосталности Србије, даје право предположити, да се та близост не мора протезати до савршеног порушења свију Словена. Данилевски, описујући федерацију, говори тек о најиррационалној значењу Русије у њеној историји учешће у политичком животу других словенских држава на правима хегемоније. — Значи: с једне стране присаједињење к Русији са извјесном дозом политичке самосталности неких словенских племена, с друге стране савез с Русијом при хегемонском преовлађењу њеном над другим словенским племенима. Очеvidно је, да је практички извод из оба двије теорије један исти. Саодговорно с етнографским условима, а такође сагласно и с фактима историје и политичким положајем у непосредном комшилуку с могућим и непријатељским романо-ђерманским свијетом — опште словенска веза мора бити најтјешњија под руководством и хегемонијом уједињене и снажне руске државе. Слобода словенска и осталих народа у

међусобном савезу с Русијом осигуравала би се с једне стране простим здравим политичким смислом, инстинктом самозаштите Русије; с друге стране сва прошлост, сами пороци руских и уопште словенских добротвора служили би јамством за справедљиво благородни карактер оних узајамних одношаја, који би се развили међу старјешином савеза и његовим члановима. (Р. и Јев). И тако, опште-словенска је заједница једино тврдо земљиште, на којем може узрасти самобитна словенска култура, — *conditio sine qua non* њеног развића. — Указавши начело достигнућа слободе од турског јарма, Штур указује и средства узајамног оближења и савеза. Та су средства: право-словенско јединство литературног језика. Грчко-словенска црква — црква је словенства и будућности. Никада се словенство није поужавало с римским католицизмом и источна је црква била некада заједничка свим нашим племенима и јест њихова права својина. Рјешивши, да је присаједињење к Русији свију Словена и необходимо и одвећ благотворно, Штур и њој поставља неке услове, „Да би се Русија повећала придружењем к њој свију Словена, да Словенство једанпут на свагда добије живот и реалност, она се мора тако унутрашње уредити, како то захтјева дух Словенства, права савремена образованост и њен свјетски положај.“ Тако, прије свега она треба да изми-

јени „крѣпостное“ (присилно) право, тај највећи преступ против народњег духа. Сваки члан државе треба да је слободан и да слободно влада земљом, која му припада, јер је земља својина свијета — друштва. Одовуда истиче организација словенске заједнице. Та заједничка организација треба да лежи у основи државе. Практичко извршење тог начела потпуно се закључује у духу нашег народа. Заједница треба да се користи самоуправом. Разграната заједница или општина саставља жупанију, у управи које власт се само ограничава примјењивањем и устрашивањем злоупотреба. Све, што је **НАЦИОНАЛНА** паније, што надмањује то **ВУБЛЈОТКА** да грађанског друштва, **CRNE GORE** конодавна власт, виша управљајућа и виша судијска, треба да припадају држави, којом управља самодржавна, монархичка власт. Таква нам је власт неопходна по корјенитој погрјешци у државном устројству свију наших племена; по величини и разноликости наших племена; по нашем народњем погледу на монарха; по савременим околностима; по предстојећој нам реалности и по нашем свједком положају. У спољној се политици треба на свагда отказати од политичких веза. Радња би тих веза довољно била испуњена за руску владу везама са словенским племенима, која живе изван Русије, кад ова, сазнав свој високи свјецко-историјски позив, узме словенску идеју за сво-

ју путеводну мѣту и ослони се на Словенство. Даље, у словенској држави црква је свакако дужна саопштавати свему своје помазање — с њом је почетак, с њом свршетак.

Пошто је Штур показао захтјеве, предјављене словенској држави, он указује и оне околности, које су дужна испунити словенска племена. Ево их: 1) присаједињење к православној грчко-словенској цркви, која некада бјеше општа свима нашим племенима и која је њихова права својина; 2) подготовка к јединству литературног језика, јер мноштво литература смењивањем и узјамном разумјевању, развићу духа и опште сагласној радњи. Литературна је узајамност словенска похвална и достојна сваког уважења; али то је слаба помоћ у невољи и никада не може дубоко пронићи у живот свију племена. Словени имаду све основе, да се обрате к једној литератури, а томе их обвезују опште човјечански, политички и историјски погледи. **О** избору те литературе не може бити никаквог спора. Осим руске ниједна словенска литература није подесна к тој великој улози, јер руска литература и руски литературни језик морају примати сва словенска племена. Таквим начином састав велике опште-словенске везе с монархичном Русијом на челу свију словенских племена, спојених јединством происхођења, религије, литературе, једнакошћу интереса и будућности — то је

онај идеал, којег нам црта Штур и тежња, која по његовом мишљењу и дубоком убјеђењу, треба да саставља животну задаћу Словенства. Тај нам је идеал у својим основним пунктима нацртао и Данилевски; посљедњи, саодговорно с основним својим принципима, доказује неопходност општесловенске везе с опште-човјечанске тачке гледишта и указује онај правац, по коме ће се развијати цивилизација словенског културно-историјског типа. Политичка сила не само што не може плашити рошством сав свијет, од чега неки страшно зебу, већ је она сама и кадра противупоставити довољну националну свјецком господству. Више и више добри европана. Посљедња је сада заузета уређењем својих домаћих послова и ојачањем системе политичке равнотеже. Но, чим се то сврши, без сумње ће се она пуштити на распрострањење свог господства над осталим дјеловима свијета. За такву предпоставку сва прошлост и садашњост Јевропе даје пуну основу. Неки се не само не плаше опште свјецког ширења јевропејског уплива, већ му се, шта више, и радују, јер ће он без сумње свуда проливати свјетлост јевропској такозваној опште-човјечанској цивилизацији. Међутим, у остварењу те симпатичне опште-човјечанске цивилизације и крије се садашња опасност. Остварење би се то равнало прекраћењу саме могућности сваког даљег

успјеха, или историјског прогреса. Да се у томе убједимо, треба нам се само обратити историјском опиту. —

Замислимо, да би римско господство било свесвјецким не у хиперболичком, већ у правом смислу. Пита се: откуда би поникло обновљење, кад не би било спољашњег тачка, који би убрзао разлагање великог римског културно-историјског типа, што је дошао до трулости због унутрашњих незгода, и који би расијао по свима вјетровима разне миазме, које из њега проистичу? — Ни поједине личности, ни четири народи не могу се одговорност прерађивати и узимати дуги начин живљења, излазити из нових начела, тежити новим цијелима, — а то саставља неопходан услов прогреса. И тако, с највећом увјереношћу ми можемо рећи, да општесловенска веза не само што не грози општечовјечанском господству, него га још и потиска на питање: у чему ће се састојати развиће цивилизације словенског културно-историјског типа? — може се одговорити само указањем на њен правац. Имаду четири разреда културног рада: религиозни, културни у ужем смислу ове ријечи, политички и друштвено-економски. Сваки културно-историјски тип развијао је већином по један од поменутих радова; тако напр: Јеврејски народ развио је религиозну идеју, која је била опште-проницавајућим начелом јеврејског живота;

Грци су служили љепоти у свима њеним облицима и правцима и израдили су вјештачко-естетички свјетски поглед. Први се културни типови: египћански, китајски, вавилонски, индијски и арапски нијесу прославили ни једном из тек споменутих страна човјечанског рада, већ су били тако рећи културе приправне. Али цивилизације, које су истекле после ових култура, свака је развила само по једну страну културног рада: јеврејска религиозну; грчка управ културну; римска политичку, народи Ђермано романски довели су до високог степена савршенства по-

литичко-културну страну. На основу анализа постојећих општих резултата радова предидућих културно-историјских типова и њиховог сравања дјеломице с горе реченим већ особинама словенског свијета, дјеломице с овим задатцима, који леже у словенској природи, ми можемо гојити поуздану наду, да ће словенски културно историјски тип на први мах пресставити синтез свију страна културног рада у широком значењу те ријечи; страна, велимо, које су разрађивали његови предходници на историјском попри-

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
PRIJE I SADE (S POGLAVLJEM NA NARODNE OBICAJE.)
CRNE GORE ĐURĐE
Четврта пош. код Ђета Јова
CRNOJEVIĆ

Написао Лука Јововић.

Прође неђеља дана, немога се ни из куће, а немо ли код ђеда, но усина киша, колико је Бог даје. Осми дан се расћари — изведри, бјеше љепота божа, топло ка' у сред љета. Бјеше самани Никољ-дан. Кад ми се стари дезбија, осамио, па јурнуо на тољагу, испред сунчева захода — право код Шута. Чујаше смијех. На сунцу пред кућом сјели у присоју нас неколицина; па се ками размарили на спрам сунца, и угаиретили, док стари цотајући бану. „Ви не бендате доћ' код мене, ма док ме не понесете кркакче тамо страном, све ви једно, нећемо се откучеват'! Колико могу на ову

ногу и по довријет'!“ „Не гријеш се с нама ђеде, е ти је грехота, кад бисмо тебе подбачили, не би ни било у главу колико у пету! Јошт ту шаку старости имамо међу нама, па... но се стрико није могло никуд, па да се хћаше с кокотом орат'! Преко потока да си има' зуб од злата нећаше пријећи без крила или анатемњака, н'ако данас. А довечер смо на кан' били доћи право у вас, укапарали смо били тако, па ето их ту па нека кажу је ли овако! Кад се човјек унеобрази, и баца образ под ноге, њега већ не брка ништа, но сједи, не зури на ноге!“ — Учињесмо му мјесто те сједе!

„Ма кад те је Бог нагна сад, ноћас ћемо у нас — поврну Шшто, па куд издере; што ћеш се ломити опет зли и гдори дома; а послаћемо им да не мисле: а сјутра, ако ти пране да идеш, а буде чесова кимпилија од времена, ја ћу те, ако се не мога инако — на ове грбаве плећи добачит' до куће. Шшто велиш ти?.. ма да идемо у вас: -- ти ћеш с ове стопе!“ -- „Ја, а!.. знаду ми чељад ће сам, баш ћу тако и учињети, да те похарамо ноћас и да ти оплијевимо кућу. Нови дан, нова нафака! Ко се је нада, ё ја, будушчи овако стар, могу вечеру инзењат'!... Ма сјутра вече, да будемо у НАЦИОНАЛНА И ПОПОВЕ, да ми освјетлимо МАРИКА — Док сам ја жив, тешко овако прегрешиват' нећу; а после, двије им воље: и закрстит' те ми водицу у ону нову кућу, те сам, са срећом приградио. Би смо већ у њу преложили; јер збиља у ову не мили ми се, да ми туђи човјек дође, колико да реку ками, немам ништа при Црној-Гори. А неки ми находе ману; што сам мало прозора ставио, и убах мале; а мене се чини: боље и онако мале, јер се могу припрштит' часком, да не пува: а онога бијеса вељегача кад подмирит'. Лира турска не може ти на један прозор цкла и шкуре подкрпит'; а за десет година, дрва изагњију, треба мијењат' друге; а ми, да ће Бог, да смо туцари, па може, како се је кренуло — некоји пас дочекати, да их сламом затвара!

Ја сам најљепше наша' онако; мене не треба, за оно моје, да учи нико: себе, ја најбоље знам. Тешко томе ко туђе после пази. Сваки има и својега посла преко врх главе, да се чеше иза оба ува! Мене је жа', што ми они ћетићи не свативају, но их други поштикају; а то што је горе, — то на моју душу! — Није здраво веле!.. А зашто није здраво, кад ће стока на другу банду, а ми нијесмо у варош, но не доваћа вјетар с врх вељијех планина?“ — „Ко ће стрико свакој ријечи на прт удрити! — што те је стало што блебећу? —“ — „Чече Шшто. — Неки људи нијесу, кад друге не муте а' калу у пињату; но би ли ми ти, мој лијепи стричане, ће на оне једно десет талијера, ће како си ти вјешт; е бих с њима струћио у свијет, еда бих одужио ово мало дуга?... Овден видиш, сваки се дан удужујем, а не одужујем; па ћу, бојим се, оставит' ову ћецу на улицу!“ „А што ја знам, ками и два леда, што мене питаш! Ја да имам бих ти да; али да ће Бог: но што имах изгегљак за ову кућу; а нијесам јошт ни гуре узео, но ће ме токат продават, сланине, да га купујем, но не могу осушит' годину. А што ме пита за паре, на божу вјеру не знам. Ово пара нема нико, и ко има, нехоће ти дат без чистијех свједока, и те му четвороструко нећеш потписати. А прије свака сирота имаше по педесет талијера под кључ; па нућаху их на добит, и то да

незна нико, — 'нако они, који рукују, а нађи сад тако?! А да мене питаш, не би ни одио тамо, 'нако да се узчапкиниш. Тамо, чим ко пару ухвати — једанак у кавану, — па тѹ, дѹ, бре! на карте. Оперутати их ко: ни фала, ни да Бог поможе! — Поша' иза коза, па да се фата школованима људма, којима је то занат. Он најприје доклен те намами — губи, па те послае обришкурла и без воде. Те карте су — чуо сам — пронашли жуђели, те су играли на гроб Христов, теке да не задријемљу! Но се згрчи јошт мало: па ће ти и ова ђеца офркнут'. Немој тражит, зло без невоље. Ум по свијету, а сјекира за првост, ко је тебе ужанца све за свијет. Е колицина бише вођели, да нијесу ни одили, но их не помага. Него тѹ мож' висукат', ка' споредни племеник. У свијет не дају безђакат'; но, ха зора! у работу, па до мрклице, и ту ти јошт вичу: „копорни! — јер ћу ти сломити ђуделак!“ — Били ти мога' то девенисат'?!... А отуда доћ' или не доћ! — Нигђе није си слободан, ка' код своје куће: дигнеш се кад хоћеш; легнеш кад хоћеш; радиш и починеш тако. А што добром прође: злом се не врће. А ти би тобож мава бургијом ваздаш?!.. А од тебе нема што за Бога: па да си вас од лиме сковац'! — Но се сагни лијепо овђен; поправи ово мало темељчића; не мијешај се у туђе послове: што знам, — незнам: што видим — не видим; држ се тога

нигда нећеш збандати. Послушај ме, па ако ти буде злѹ, криви мене. Боље је пепељави колач но празна торба; стој ће си се наша'!“ — У то зађе сунце и повукосмо се у кућу. Ја уз ђеда, као ђак уз попа, остали дома. По вечери дођоше сви на посијед. А Преле Ђиканов заврга' гусле, па идући гуди. Чим сједе: присуши кожу, натезе струне и зајјева пјесму: „погибију туракâ на Црмницу“. — „То је све истина, ту нема лажи, колико може бит ухо од копче. А које саставио?“ — запита стари. — „„Ваистину у ноћашњу вечеру ти причаше како је било: те је лажи Перу; а он је истом брѹши профрка': те ја је препиша' и научи.““ — У то Шуто дохвати пјесмарицу из паџаге, те прочита неколико пјесама, да вадололи старога. Пошто их претресосе и ожалише погинуле, онда ће стари: „Ништа но сумајем: сво само овђен ноћас десет матросâ! Оволики маждрици стоје неочењени; а то све због трошковâ. А мајде богме због тијех трошковâ и патрдија, савио сам и ја неке киле на свој дроб, и прождаро неке крушке. Треба добро притећ опанке: кад хоће човјек, да учини свадбу, у наше мјесто по начину. Колико сам омес калагију, кад сам оне ђевојке удава', — то ме и дан данашњи ћера у назад, и ту сољах смокве да ми не замјере! Кунуј нечесове мараме по новом куштуму, а свака по десет фиорина; струке ка' језик, од вола; а од тога није боље

то предајем ђаволу! Но узимје сваки, а узео бјех оној најпрвој па оне друге да не излијешим. Па три свадбе мушке. Зови цијело браство — на по пет шест оброка!! Што сам дужан то ми је све од свдаба! То се не зна, ни ко ије ни ко пије: само се зна ко плаћа. Преврну чојку кућу, и доведу га на зле гране! Ви све стојите неочењени због тога. Сјутра да се који ожени ондан му треба чапром (кожом од козе.) на пазар (за жито.) То би требало да је људи — укинут: — ма најпрви да почну ови богати, а сиромах не; јер се он либи (стиди.) Бише рекли: да је због трошка; — па се црни човјек боји испљују. А с образом ништа помијешано. Букавни човјек, цијелога својега вијека ради за образ; „Мука га је стећи, а лако изгубити.“ — А наши су људи замјерљиви, Боже укциони!... Бише нашли длаку у јаје!“ — „„Лијено стрико, ко се потроши, па не доведе каквог замака (уклетву) у кућу, да му се кућа од ње не мили!““ — „Има тога, не бој се; најприје с тога пукне чојку срамотна погибија! Сједе вала, у некијех змијоглавица ђаволи прекрићенијех нога, — осим крста; — избачују кријуши: — то јест, што ћемо крит?... но краду жито из куће, па га продају за ништа, — даривају га — па о Ђурђевудне купују по четири францике багаш! — А црни човјек ништа незна; но га вара, ка’

дијете бијелом палицом: а њему икре прскоше работајући! Одавно се је рекло: „ништа није боље но добра жена.“ — Женом кућа и раскућа.“ „На жену кућа стоји“ — А нијесу све ни такве. ни да’ јаки Бог; но их има Бога ми стеченица, ћер до њих! Свијетал им образ таквијема!.. А онако: што је фајде да човјек ради?! Вилама да умашаш у кућу; а једно да избачива: за ту кућу није преша питат’! — Лакше је стећи но чувати!“ — „„Па се ова момчад боје стрико — поврну Шуто — да не потрефе на белава, да би му боље било да око испане, но што мисли!““ — „Боље и би! но свороти очи, не купујте мачку у врећу! но се тресните хрћом с комону, па се обрните (при венчању); а од трошка се уклањајте, што најбоље можете, па се кућите!“ — Неко: — ђаво узео, и отац кад ми се је оженио! — неко: доста је рано и до четрдест година; — неко: од три брата доста је и један да се жени, да ти ово имање, да ни не остане пусто. — У то се сташе многи протезати и зијевати. Ово је вакат рекоше да се лежи; јер ће некоји од нас сјутра, ако дан сване, бургију за реп. — Устасмо, али опет не треба ни чије поштење скрити, петом, и то с нога, обидосмо мостру од Шутова вина. Цио наш полазни говор — пошто смо огртаче покупили, свршили смо — са климањем глава — су три ријечи: „добра ноћ!... на здравље!... фала!“ —

КО С НЕПРАВДЕ СТРАДА — УТЈЕХИ СЕ НАДА.

Бијаше мучна ноћ. Јесен је. Киша падале — као што се каже — из кабла.

Ја, да бих ноћ прекратио, пођем код попа „Н.“ Кућа му је таман готово уз мој стан. Да бих прије ушао, а да се не сквасим, претрчим преко сокачића, те упријех у врата као на слободно не куцајући. Врата се отворише. Имам шта виђети! Поп легао у њеку постељицу. Мало се поиздигао на јастуцима, те држећи у једној руци оловку, а у другој парче карте те пишући плакаше!

Да би сте, поштовани Читаоци, ток прилике могли упознати, износим овдје карактеристику овога човјека:

Поп „Н.“ родом је од — тако рећи — прве куће у племену. Човјек већ од 60 година — јаког тјелесног састава. Сав бијел као овца

Његова ме слика јако дирну, јер изгледаше као какав „светац.“ Бијела му брада пала на прса, те по њој лети суза за сузом — једна другој издушит не даваше — као што се каже: — „бисер низ бијелу свилу.“ Његов достојанствени кип представљаше ми слику старог српског јунака. А шта ми престављаху оне набране боре изнад сиједих обрва?! Оне ми престављаху дубоку тугу и увријеђено срце јадног јуначког попа!!...

Дирнут његовом сликом, његовом тугом; још чјеме? Оном оловком у сакатој руци, коју му

је турски цевардар на бојном пољу однио борећи се — а зашто? — За своје отачаство, свога Господара и за образ, као и сваки други и поштени и јуначки Црногорац. — Запитах га:

„Што јадан, попе, плачеш?“

„Плакаћу, синко јадан, све док ме не прими оно, од чега сам створен“ — Додаде попу тирући сузе с бијеле браде.

„А што, јадан, пишеш“ — запитах га из сажалења на његову изгубљену руку.

„Ево се, синко, с овим текстом у мојој муци неправди и невољи додаде поп савијајући карту као да је од мене сакрије, поче је остављати у цеп од доламе.

Ја љубопитљив: — шта ли те тражи, толико суза просипљући?... — речем:

„Хоћете ли ми, попо, показати то ваше писање, јер ме интјересира?“

„Ја би' ти синко показао, да што има важно. Ово ми је само утјеха друго ништа, синко“ — рећи ће поп одбијајући ме, да му више не иштем.

Ја — као што се каже: — „Ил' кучку убиј, ил' жрвне сломи,“ навалио на попа да ми писање покаже, речем:

„Само, попо, да видим, шта се то пише, кад се сузе просипљу.“

„Даћу ти га, синко, али да никоме не кажеш“ — рече поп вадећи писмо из цеса од доламе и давајући ми га. Ја му обећах, да никоме не кажем; али не само, да никоме не казах,

него га изнијех цијеломе свијету на знање.

Али, шта поп пише? Описује своју тугу као што је цар Давид своју описивао! Његово „писаније“ бијаше:

„Срце моје, често ли уздишеш,
 „Јаче моје груди ти раздиреш!
 „Уста моја што се отварају? —
 „Горку жалост језик изговара.
 „Очи моје много ли плачете!
 „Суза моја пријатеља нема!
 „Чуства моја спучила ми главу
 „Очи дигнем па се опет склоним —
 „Не би ли ме Господ утјешо!..
 „Мучно ли је ишчекат' спасење!
 „У муци се познају јунаци!
 „Најбоље се собом понијети —
 „Док ужаси не оборе снагу“...

Пошто ја прочитах ово његово „стихотвореније“ погледам га говорећи:

„Гле, ви сте, **NACIONALNA**
 њеки „појета!““ **ВОЈВОЂА**

„С тим се, синко забављам и проводим вријеме, а друго ништа, Бога ми,“ — додаде поп увлачећи врат у рамена, као да ми шћаше рећи: „Ја се не хвастам, то ми је утјеха у невољи.“

Ја дирнут његовом жалошћу, тугом, а мало и његовом утјехом, речем му:

„Каква ти је напаст и неправда, би сте ли ви то мени причали, већ кад смо безпоследни, а киша на пољу лијепо пада.“

„А што, синко, да ти причам, кад ме утјешити не може нико „токмо“ једини Бог. А не бих ти могао моју напаст, тугу и неправду испричати, да ти десет ноћи све до зоре причам. А не би' мог'о исписати, да ми је — што-но кажу — карте ко-

лико поља, а мастила колико мора.“ — додаде поп подижући се на јастуцима.

„Ја, попо, не вељу, да ми ви причате од ријечи до ријечи но у главноме.“

„Ма ја ти, синко, не умијем почети. То је и мени замршено, а нека ли, како ће бити теби.“

„Богме, попо, почмите све по степену! Гдје сте и како сте почели страдати, па у главноме причајте док свршите.“

„Добро синко. Ја ћу причати, али ће ти бити досадно“.

„Неће ми бити досадно, па да ми причате све до зоре“, —

„Ја нестрпљиво, да прије

„Ти си, мој синко, у неколико чуо, каква је наша кућа била у наши стари. То су били **CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ** ако ми је и срамота своје фалити — први људи у племену.

А и ја сам био, док ми живљење не узеше, као први у селу барем. Сад, кад би требали, да ми и што више даду, узеше ми све.“

„Чујао сам за ваше старе. Но ко ви одузе све што кажете?“

„Богме, синко, душмани.“

„А ко су ви ти душмани?“

„Ја им, синко мој, не смијем ни имена поменути.“

„А зашто не смијете?“

„Да ми и ово остатка мало не узму“

„Ко ви то смије узети, попе? Данас у здравље Господарево не смије нико ником ништа осим по закону узети; а не вама тај остатак да узму.“

„Ја знам, али и кад узму Господар за то неће звати.“

Па Господар пушта сваког Црногорца, да пред њега приступи, па да му неправду извиди. Треба, попо, да знате, да ми имамо најправеднијег владоца, да се са његовом правдом можемо поносити по свој Јевропи. И да нема ни једног дјетета у држави, које је чуло име Господар, а да не носи у срцу жељу, из које излази: „Живио Господар.“ — Тим га мало прекорих за изговорене мисли, те ће:

„Знам за то, да је све истина, што си ми казао за Господара — Бог га живио! — али да ти причам, која је:“

„Која попе?“

„Кад ја изађем пред Господара, па ме извичу, а ја им кажем да је то неправда, па ме давију неће чује.“

„То није истина, а опростите ка старији.“ — додадох сасвим озбиљно.

„Чекај, синко, да чујеш, па ћеш вјеровати.“

Ја већ велим — мислим, — кад је почео, нека прича, те му рекох:

„А, да-ну, да чујем!“

„Ево чућеш, синко, но добро пази! Ја, готово, имам више душмана но пријатеља.“

„А, зашто, попе?“

„Неznam, богме, синко.“

„То сте сами заслужили, попо.“

„Нијесам но таква судбина, да пропадем.“

„Оставимо се сад судбине, но ко вам чини, да вас Господар мрзи?“

„Душмани.“

„Па како то они могу?“

„Богме, синко, пођу Господару, па кажу: „Н.“ је оваки, „Н.“ је онаки! Учинио је ово овђе. Учинио је оно онђе! Тако се њих више договоре, да ми врат сломију. Па Богме, синко, Господар боље вјерује десетини, но мени саму! Е, тако је синко два без душе, а трећи без главе!“

„Па зашто, да их имате толико, који вас мрзе?“

„Богме, синко, има и моје кривице, да ме мрзе.“

„Какве кривице?“

„Много сам се мијешао у њихове послове.“

„Лијено, кад сте њихове пазили, то сте своје заборавили“

„Ја сам мало посмјешљиво, што он оцази, те ће“

„Немој се, јадан синко, смјати! И ти би, кад се тиче образа.“

„Оставите се старијех тевтера, попе! Ја не знам шта би то било, да се тиче образа.“

„Зар си јадан заборавио за јадне „Д“... „Б“... То рекав дубоко уздахну, па дохвати ћесу с дуфаном. Напуни симсију, а мени даде „палидрвце“, да му метнем на симсију, пошто му чибук бијаше дугачак, те сам то не могаше.

„Маните се, попе, таквијех послова! То је све но „мириту“ Господар осудио. Он је правичан!“

„Знам да је правичан. Бог га живио! али му све не кажу право, а мени не вјерује. Зато ме мрзи.“

„Па били рад био, да се нијеси мијешао у њихове послове?“ — запитах га надајући се одлучном одговору.

„Ма не ја, богме, но још кад бих знао, да би ми се неправда увиђела, не бих жалио и остатак изгубити!“

У К.

Затим га оставих на миру, нека продужи и пођох у мој стан. Кад дођох у стан, почех размишљати о поповој причи и у томе ми дође на ум она народна ријеч:

„Зашто би се потурчио Марко?“ — Вала не бих ни зашто но за инат.“

Н. П. Кор.

Ш. Д И О.

ЗА ПОВЈЕСТ, ОПИСЕ И СТАРИНЕ.

КАМИЧЦИ — ПРИБИТОШЦИ

ЗА ДРУГИ ЗЕТСКИ ТОМ
 NACIONALNA
 Библиотека
 Од И. Руварић
 (Свршетак)
 CRNE GORE ĐURĐE

Посланика тога Савиног у српску земљу назива Доментијан и у животу св. Саве (стр. 215) и у животу св. Симеона (стр. 113). поп „Иларија;“ а Теодосије, који је прерадио живот св. Саве написан Дементијаном, назива истога на три-четири места „Иларион,“ (стр. 121. 122. 123. и 125.): „старац авва Иларион јеромонах“ — „Иларион чиститељ,“ — и само на првом месту на страни 120. „старац Илариа, (чјстна и прѣподобна старца Иларию) монахъ, савъ свештенства имоушта.“)

Но и онај епископ Зетски, који је као што се каже и пише саградио манастир на врањини назива се и *Иларион* и *Иларија*.

У грамати Саве Архијепскопа зове се он *Иларион*, па тако и у повељи Краљице Јелене (податци српске цркве од Јастребова стр. 215); а у повељи Краља Владислава „*Иларија*.“

У натпису на гробници његовој у цркви врањинској, неznam како је

Српској да ли Иларион или Иларије. Јер Н. Дучић Архимандрит, који је први приопштио тај натпис у Гласнику Књ. XXVII. на стр. 174. тврди, да пише *Иларије*, а у прештампањем г. 1891. из истог Гласника и гдегде поправљеном чланку том у Књизи I. својих књижевних радова стоји на страни 146. *Иларион*, и ако он сам где год помиње тога Зетскога епископа постојано назива *Иларије*.

Ја мислим да је друго Иларион, а друго „Иларије или Иларий или Илариа (в. та имена у Миклошићеву Lexicon palaeoslovenicum и у Списку Калуђерских имена у великом Требнику на крају).

И тако ти брате Црногорче ја неznam, како се управо звао тај први Зетски епископ. Даничић у свом ријечнику из Књижевних старина српских пише под Иларион: „Nilagion, ученик св. Саве, Калуђер у св. Горн Иларион (Дом. (управ Теодосије) 120. 121. 122.); може бити исти Иларион епископ Зетски 1233. М. 17., он је зидао

а то је Предислав или ти *Сава II*. српски Архиепископ између године 1262^{2/3} и 1270. И тако је краљ Стефан Урош III. видно оном приликом кад је записивао врањинском манастиру село Орахово у Зети, као прве и најстарије хрисовуље истога манастира, хрисовуљу Саве II. Архиепископа и краља Владислава, — а о хрисовуљи или ти оној грамати тобоже св. Саве нема ту ни помена. Но г. Архим. Дучић тврди и доказује, а зна се већ где и на којој страни, да то није хрисовуља Стефана Дечанскога, већ оца његовог, краља Милутина, „унука краља Владислава, а другог сина великога краља Уроша I.“ Али ја кажем јок! јер Милутин није био *унук* краљу Владиславу већ *синовац*, и по томе краљ, који зове краља Владислава својим *дедом*, не може бити други, но краљ Стефан Дечански.

А кад краљ Стефан Урош III. (1321—1331.) није ни видео ни знао што за хрисовуљу или ти грамату св. Саве дану манастиру св. Николе на врањини, онда нећу ни ја да знам за ту грамату, и ја сам ти већ казао да не признајем ту грамату за аутентичан и истинит спис св. Саве и поменуо сам ти и неке разлоге, с којих не могу да признам ту листину за истинити спис св. Саве, — а теби пријане мој остаје, ако те извијања и довијања моја не задовоље — широко поље!

Још ћу да ти напоменем овде у погледу оба *брџоска* хрисовуља т. ј. хрисовуља, којима се потврђује и записује село Брчели манастиру врањинском, (у Сборнику Миклошићеву под бр. 93. и 94. стр. 112.—114.) да је Љ. Ковачевић против Миклошића и Дучића, који приписују обе те хрисовуље Краљу Урошу III. доказивао, да је само први његов, а други да је Стевана Душана (в. Неколико хронолошких исправака у српској историји, Београд 1880. стр. 86.). А да ли Љ. Ковачевић у томе има право — ја не знам и не могу рећи ни да има, ни да нема, и ја у опште мислим, да је тешко судити о листинама и о њи-

ховој аутентичности по познијим не потпуним, не тачним и не исправним преписима — а све врањинске листине такви су преписи а не сами оригинали, — те зато нећу више о њима ни да говорим, и то тим мање, што их нисам видио ја, па бих морао о њима по Дучићу, Јастребову и Ровинском говорити, који су листине те видели и разгледали. Они дакле, а наиме посљедњи од њих, кажу (в. Черногорја стр. 379—380.), да су врањинском манастиру св. Николе приложили: краљ Владислав *Годиње*, краљица Јелена *Кринице*; Милутин *Лимљане*; Стефан Урош III. *Орахово* и *Брчели*, и Стефан Душан *Трново*, а сва та села су у Црмници. И од Балшића су гдјекоји прилагали св. Николи врањинском, а наиме Ђурађ Срацимировић Балшић приложио је половино Рака године 1403., а син његов Балша Ђурђевић године 1410. Каруче.

Но да се још једном вратимо на хрисовуљу цара Стјепана од 29. Априла 1348., којим је прописан и подвргнут манастиру св. Николе врањински српском манастиру св. С. Аранђела у Јерусалиму. „Нада уочи“ већ је Архимандрит Дучић приметио („књижевни радови“ књ. I. 149.) што је цар Душан подвргао тај манастир том манастиру у Јерусалиму. То не би било слободно по споменутој хрисовуљи св. Саве од 1233. год. Зашто је тако цар Душан поступио с врањином писца оввијех редака (Архим. Дучић) не зна објаснити.“ Незнам то објаснити ни ја и напоменућу опет и овде цигло то, да Душан приписујући и подвргавајући св. Николу врањинскога поменутој јерусалимској цркви није се морао обазирати на грамату св. Саве од 1233. јер те грамате није св. Сава никада издао врањинском манастиру, и по том Душан није ни знао за какву грамату и за какву клетву св. Саве изречену на онога, који би се усудио пороботати св. Николу на врањини другом ком. Српску цркву аранђелску у Јерусалиму подигао је као што је већ поменуто горе, дед Душанов краљ Милутин. И тај исти краљ Милу-

тин или ти Урош II. Завојевавши *скопску страну* нашао је у тој страни запуштјели манастир, светога Никиту, и он га је оправдио и дао му неколико села са засеоцима и „правинами“ — а после тога истога Никиту т. ј. манастир тај св. Никите дао је и записао исти краљ своје пиругу сази- даном у св. Гори на мору, на месту званом „Хрусија“, и под једним је наредио, да игуман хиландарски догово- рно с баштом и са свим братством хиландарским изабере једнога брата, и постави иконома у св. Никите, и уједно је наредио тај исти краљ, да од свеколиког приходка манастирског иде *трећи дио* св. Никити, а *два дела краљевом пиругу на мору* (спом. III. срп. кр. Академије стр. 14). Али је краљ Милутин обновио пустога св. Никиту и дао му села и добитке, као што он изречно каже и истиче то у свом хрисовуљу, на је могао и распо- лагати са доходком од тих села и тих добитака, а цар Душан није колико се зна — није обновио, није бог зна како обдарио св. Никиту и Николу на врањини, па је ипак одре- дио, да се *половина* свеколиког приходка од баштина дарованих му од прадеда краља Владислава и прабабе краљице Јелене и деда краља Милутина и оца његова Стефана Дечанскога, одриси сваке године и носи у Јерусалим аранђеловој цркви. Зашто је цар Душан поступио тако са св. Николом на врањини? Зашто је заповедио и наредио он, да св. Никола у Скадарском блату мора делити на поле приходе своје годишње са св. аранђелима у Јеруса- лиму? питао је већ г. Архим. Дучић тихо калуђерски, и не умијући одго- ворити на то питање, — које ће уз- будити и учинити, да и данас узавре крв у жилама свакога Старозећанина и правога Црногорца, — напоменуо је само смерно и скромно, да незна то објаснити. Да речеш, да се Душан Силни водећи многе на све стране ратове и „градећи многе задужбине, зидајући по калу калдрме и градећи по водам Ђуприје, дијелећи кљасту и слијепу“ био изтрошио јако, те г. 1348.

немао чим да у помоћ притече српској богомољи цркви св. аранђела у Јеру- салиму, не били и они њему помогли и хранили га, и закрилили и покрили, па је у нужди и невољи морао посе- гнути на св. Николу врањинскога! Па зашто баш на св. Николу на вра- њини? И каква њему, цару Стјепану била нужда и невоља с прољећа 1348.? Та и дед његов краљ Милутин ратовао је рате на све стране и градио задуж- бине више него ико, и Ђуприје и калдрме, и дијелио кљасту и слијепу нештедице и с обема рукама тако, да је он једини назват „милоствиви краљ српски,“ — па кад је изнова сагра- дио себи задужбину св. Стефана у Бањској крај Косова и богато га об- дарно селима и свакојаким приходима и добитцима, како и којим је начином учинио то? Рођени брат његов Стефан (Драгутин) бивши краљ пише у св.очи: Сина веа дарована семуо св.очи оу храмоу (братом мојим кра- љем и самодржцем Стефаном Урошем) или из области краљевства си пода, или из области или замјену“, — а није ли се *половина* приходка његовог манастира половину прихода да је даде и поклони другоме манастиру, као што је учинио унук његов цар Стјепан год 1348. једним потезом пера. Незнам објаснити, али не могу ни оправдати поступак цара Стефана с врањином у корист српске цркве у Јерусалиму.

Али то стоји, да је Душан цар г. 1348. приписао врањину српском манастиру у Јерусалиму и мало после поклонио истом манастиру доходак царства му од 500 мљетачких перпера, који су му Дубровчани плаћали сваке године за Стоп. Године 1355. дне 20. Децембра у Недељу постиже смрт цара Стјепана и кад се зацарио син његов цар Урош — дође у При- зрен всечасни Игуман јерусалимски Ђир Ђерасим с игуманима из свете Горе: хиландарски Ђир Арсенијем и светопавловским Ђир Јованом и изи- шавши пред цара разавио је и про- стро је пред царство му први игуман Ђир Ђерасим хрисовуље записане родитељем његовим, трблаженим и

приснопоминајемим благовјерним царем Ћир Стефаном, што је приложио и записао цркви светому аранђелу у Јерусалиму, и видевши све те хрисовуље и прочитавши их — говори цар — „еште бољше потврдих и записах царским словом, што јест давано од доходака царства ми из Дубровника на Јерусалим на свако годиште на велик-дан — на воскресение — пет сѣт (500) перпер дубровачких и на дмитровдан такође других 500 перпера дубровачких, како да се напуни на годину тисућа перпер дубровачких, и ту тисућу перпера дубровачких да давају Дубровчане на сваку годину храму царства ми, Аранђела Михаила у Јерусалиму, докле год Дубровник држи Стон град. — А ако се случите запустити храм светого Аранђела у Јерусалиму, то да се дава та тисућа перпера од Дубровника у св. Гору нашим манастиром: Хиландару и манастиру св. великомученика Ђорђија, који се зове свети Пала, што се саградили прадједи царства ми, Сте подоби Симеон, нови мироточац и свети Архиепископ и чудотворац Ћир Сава — и да се доходак тај не може никим одузети од тих манастира. И то извесно и златопечатно слово своје записао је и утврдио, цар Урош у Призрену год. 6866—1358. инд. XI. месеца Јунија 20. дан при логотету Драгославу.

Тим је дакле хрисовуљем цар Урош потврдио само онај хрисовуљ оца свога цара Стефана, којим је исти покљонио доходак свој од стона (500 перпера) ерпској цркви у Јерусалиму, но тај се хрисовуљ нас овде не тиче ни најмање, и ми би ради били знати и сазнати: да ли је млади цар Урош потврдио и онај хрисовуљ родитеља свога, којим је он приписао Манастир на врањини истој цркви јерусалимској? У хрисовуљу том цара Уроша од 20. Јуна 1358 помињу се у опште хрисовуље цара Стијепана записане и дане Аранђеловој цркви у Јерусалиму, али се после истиче и потврђује само онај етонски доходак од 500 перпера. *Може бити* да је другим својим хри-

совуљем Урош цар потврдио и онај хрисовуљ цара Стефана од 29. Априла 1348., о ком смо већ толико говорили; а може бити и да није потврдио и да се св. Никола на врањини за цара Уроша (1356—1371.) ослободио „порабоштенија“ ерпској цркви у Јерусалиму.

Архим. Дучић поменувши подвргнуће врањинског манастира оној јерусалимској цркви, наређено царем Стјепаном, поменуо је то благим својим начином, али с болом у срцу, но он се као паметан човек брзо утешио сљедећом рефлексijом: „Али је са запустјењем ерпскога манастира у Јерусалиму престала та подврженост.“ Но слаба је утјеха то за мене, а још слабија за тебе Зећанине и Црногорче, који ћеш том ерпском цару Шћепану много што много је учинио и што није учинио, да не пропустио учинити у своје време обавијести, и знам да ћеш му опрости, што је у твојој земљи скупио: чету младих Зећана, сам млади Зећанин, и с четом том пошао на родитеља свога, краља Стефана, који је првих година свога краљевања за новце продао и уступио Дубровчанима, лакомим на ерпске земље, не само Стон и стонски рт, (дакле цео Пељешац) већ и приморје од Стона до Курила — те напустио Хум или хумску земљу; што је не једанпут слао поклицаре своје Папи римском у Авињон, и преко њих изјављивао своју готовост; што је не једанпут тражио и молио Мљетчане, да га приме за грађанина и властелина мљетачког — он, цар силни и страшни да тражи еклоништа у Ћифтанским Мљеткама, ако би му дошло до гушта у ерпској земљи; што није спречио босанскога бана Стефана, којег је родила кћи краља Драгутина, деда његовог, да се не спријатељи с угарским краљем, да не пристане узан и не војује зан, — и да тај исти босански бан не анектира Хум, земљу ерпеку својој од угарскога краља зависној држави; што је грамзео — но доста већ и нашто данас помињати теби грехе, погрешке и пропусти Ду-

шанове, кад ћеш му ти све те грехе и погрешке опростити, и само му нећеш опростити никад, што је твога св. Николу врањинскога приписао и поработио оној цркви у Јерусалиму. Бол и срџба, што осећаш с тога у срцу твом јача је и жешћа од моје, и кад мене није могла да ублажи и утеши она лака рефлексија пострижника дужског, г. Архим. Дучића, још ће мање утешити она тебе и тога Зећанина до тебе, а особито кад ти још кажем и придодам, да оно запуштјење српскога манастира у Јерусалиму није баш тако наскоро и већ у XIV. веку наступило и чрез то се св. Никола врањински оне невидовне али јако осетљиве беде опростио. Сам г. Архим. Дучић пише на стр. 213. књиге II. својих књижевних радова, да је тај знаменити манастир у Јерусалиму за неко вријеме *запустио* око г. 1497. по свој прилици од *чуме*. До тада су игумена српскога јерусалимскога манастира постављали своје намеснике у врањински манастир.

Месник јерусалимског манастира је половину од свега дохода врањинскога манастира сласти сваке године у Јерусалим, а тужно братство при цркви храма св. Николе на врањини морало се задовољити с оном другом половином дохода манастирскога. Е на шта ћеш, кад је г. 1348. цар Душан, који се, као што исти већ толико пута помињати Архим. Дучић вели, „у многоме угледао на својега деда великога краља Милутина, дао — оном манастиру у Јерусалиму — у државину врањински манастир св. Николе у Зети“ — и онако наредио у погледу доходака, и сврх тога оних 100 перпера на годину од царине св. Срђа (а не св. Спаса) на Бојани ниже Скадра, које су врањинани примили по запису краљице Јелене и Ст. Уроша III. поклонно јерусалимској цркви. И тај намет, који је цар Душан ударио на св. Николу у врањини у атар цркви српској у Јерусалиму, морали су трпити и сносити врањинани све од г. 1348., као што вели Дучић, па до првог Запустјења те задужбине српске у Јерусалиму око г. 1479. као што тврди

исти Дучић. Манастир српски у Јерусалиму Запустје, — вели Дучић — око г. 1479, а баш некако у то време био је силни цар велики Амир Султан Мухамед под Скадром и он бивши под Скадром и опседајући Скадар на Бојани с незнам колико тисућа војске пише лист и листом тим даје царство му простор и слободу и власт манастиру св. Николе у врањини и калуђером, који у њему живују и штогођ је било досад манастирско, или што је тому манастиру и тијем калуђерима придато и по њих закону записато и остављено, или куће и баштине, или ливаде и вишегоде, или млине и ваљанице, или села и планине, или горе или воде, или што је гођ од тога посла; нитко да није вољан којом работом тому манастиру досадити или што дође тијем калуђерима, ни од њих или санџак бега ни кадија ни субана, ни један човек, мали ни велики нашега царства, да нема учинити зулум и досаду коју; и куд дође доћи по земљи царства ми, да није нитко вољан да им смете али што учини, него свуд слободно да иду. Ту милост и слободу Султанство моје њима дарова; тако да знају. Подписах под Скадар вѣ дѣто 6986=1478. — пише суврремено наш летописац — ходи цар Мехмед на Скадар и многе кѣзни градоратње на њемъ содѣлавъ и стѣни низложивъ не възможе его по силѣ приети, нѣ смирив се по томъ Бнетци (с Млећанима) и утакмив, пролѣтию наставшу (г. 1479.) предаваюг ему град кромѣ жителей и потреб сущих в нем.“ И тада је постављен у Скадру турски Санџак-бег, а с њим и у Зети постала друга судија. Круто је било и мљетачко господство у Зети од г. 1396, па — с кратким прекидима све до г. 1479., али шта је крутост та мљетачка према господству турском, оној жељезној палици, која не бије само, већ убија. „И цркве запуштјеше“ уздишући помиње војвода Ђурађ Црнојевић у поговору к штампаном на Цетињу године 1494. Октоиху.

Манастир св. Николе на врањини

у скадарском блату опростио се дакле са „Запустјењем“ српске цркве у Јерусалиму бившем по г. Дучићу око 1479. онога тешког намета или терета, који му је први српски цар, Душан силни г. 1348. био наметнуо, али је одмах подпао под друго, не сравњено веће зло, под турско господство. Истина да је силни турски цар Мухамед или Мехмед-бег године, које је био под Скадром (г. 1478.) дао манастиру св. Николе у врањини, односно калуђером врањинским заштитни лист, али је цар и Султан тај умро већ 1481. године, и на његово место дошао син му Бајазит, — и ја не знам, да ли је тај лист заштитни цара Мехмеда, — а не ћу ни да помињем и питам, да ли је тај лист збиља издао Мехмед цар, да ли је он истинит, јер лист тај дошао је до нас у простом препису или препису познијег превода с турског — и респектором САНЦАК-БЕГА, и од осталих турска и силеџија и овлашћених љубављана и паликућа турских? И да ли је тај лист тај имао и после смрти онога, који га је дао и издао врањинским калуђерима, зашто да војвода и Господин Зети, Ђурађ Црнојевић г. 1494. цвили због разрушења божијих црква, због разхиштенија и раздранија свјетих икона од турска — Агарена?

Но то је било скоро већ на крају XV. века, — а ти си рад знати, шта је било с врањином или има ли каквих писмених помена о врањини од год. 1421., које је умро последњи Балшић од лозе, која је господовала у Зети и Зетском приморју, а неко време и по Албанији, а најме у Авлони и Каннини и Београду арбанашком — па до поменуто године 1479., кад су Турци примили Скадар и постали господари и у блату скадарском? Има — али врло мало и то *прво*, има једно тетроеванђеље, које се сад налази у Русији и које је Рус један, Ал. Кочубински описао у Јагићеву архиву за словенску филологију, књ. IX. стр. 580—585. И у том јеванђељу има запис из којег дознајемо, да је књигу ту писао и дописао јеромонах *Мина*,

године 6944. месеца Марта, дакле 1436. год. од рођ. Хр., и још се у том запису каже и то, да се та књига написа у дане благочастивога и христољубивога господина деспота Ђурђа, трудом и настојањем и трошком Игумана врањинскога Романа у име кога каже се: „аз раб божи смјерени међу иноцима јеромонах Роман, бившоу ми тогда игуменоу въ храмѣ светога Николи, изже иеть въ врањинѣ, и видѣвшоу ми оскоудѣвниѣ светимъ тетроевангеломъ того всесветаго мѣста; азъ же јако чловѣкъ смъртьнъ, от сега соуетнаго и маловрѣменнаго вѣка прѣидохъ, и мало имѣнїа от чести што имахъ отъ троуда мога, прѣложихъ на епископскоу попоу иерасимоу и на ѿанноу да поставе сїю кнїгѣ въ храмѣ светога Николи на светомъ ѿдѣлѣ ѿдѣлѣ; и кѣтвомъ закѣхъ на еже и прокলেখъ тко ю кїе (не) оставити и отставити от сегам мѣста и т. д.

Овај запис тога можемо извести, да се он тада врањински Роман, који је наручио јеромонаху Мини, да напише то четворојеванђеље, међутим и пре него што је исто тај писац Мина дописао јеванђеље то прешао с овога света на онај и да је на смрти оставио мало новаца и заветовао епископскоу врањинскога *Верасима* и монаха Јована, да се исплати труд писцу Мини, а еванђеље постави на олтар цркве св. Николе и чува тамо, и да га нико не узме отуд и не од страни од цркве те.

Време, кад се писало то јеванђеље — а дописивало се, као што је поменуто год. 1436. — у манастиру на врањини, означено је господством српскога деспота Ђурђа, који се тада називао и био господин једнога дела Зете, као што је био и називао се Зетским господином после смрти Балше Ђурђевића († 1421.) и предходник његов на деспотском столу, деспот Стефан Лазаревић.

Друго, има неки нотаријатски спис писан 4. Априла 1454. г. инд. II. у Котору, у ком се спомиње *Нико-*

дими као игуман, а *Никандр и Јован* као калуђери од манастира св. Николе од врањине. (в. у Миклошићеву Сборнику стр. 463.). Била распра између поменутога оца игумана и поменутих калуђера врањинских од једне стране, и *Калођурђа Бурашевића* из Црвнице (Црмнице) и његових синова од друге стране због једног млина речене цркве и манастира у селу „Орахово“ у Црмници пред славним господином Аловизом Бафом, пресветле и узможне госпде мљетачке Кнезом и Капетаном Которским и било је међу њима много речи због млина тога и тада коначно би речено од поменутога господина Кнеза реченому Игуману и Калуђером и реченом Калођурђу Бурашевићу и Дабиживу сину његову, да пођу и провиде, ако се међу собом могу угодити за речени млин до извеснога рока; но ако мине речени рок и не дође до угођаја, да се имају вратити пред образ Кнежев, јер не учинити разлог и правду за узрвено, како што је до угођаја (или негде каже се у Хрватској каже) тако, да млин остане слободан Игумну и Калуђером и манастиру св. Николе од врањине на вјеки са свима његовим разлазима и з границама и што му пристои, а речени Игуман и Калуђери да плате Калођурђу 45 перпера за остатак од његове штете; и о том је писао поменути Калуђураћ руком сина Дабижива и известио поменутог Кнеза и Капетана, а уједно је дошао у Котор Никандр Калуђер од стране игуманове и других калуђера поменутога манастира и казао је науснице, какав је угођај учинен у погледу онога млина између њих и реченог Калођурђа, и речени узвишени господин Кнез и Капетан „сједећи на почтеном столу под Лужом опћеном, гдје су били племенити мужевн: Мароје *Букић*, Протовистаревн и Никола Маковн, Драговн. Никола Трипковн *Вивочн*. световни судије Которски, и Стипанко Калођуревн канцелијер и драгоман српски и многи други, потврди речени угођај и за вјеру потврђења реченога угођаја заповиједи речени узвишени

Кнез и Капетан, да тај угођај уписан у овај запис буде печачен и потврђен са печачу великом господина светого Марка од његова владања. Писано у канцеларији опћиној године, индиктије и дана вишенисаного (т. ј. 1454. II. инд. 4. Априла).

Ја Живан Силвестровић од Лужа из Внетак проглашени по царској власти нотар и нотар бњетачки и канцелијер опћине Которске међу реченијема бих и под заповијед господина Кнеза и Капетана писах овози писание и прогласих с мојијем билегом и именом обичнијем.

Ја мислим да тај спис или ти као што стоји записано на леђи тога списа — „книга светого Николе врањинскога за млин у Орахово од провидура Которскога“ није ориђинал, већ превод с ориђинала талијанског. Није то казивати г. Ватрославу Јагићу који се негда на тај лист због једног много позивао и нешто доказивао, није место овде.

Турске. Године 1455. дне 6. Септембра би код св. Николе у врањини (Kolo de la Vranina) станак и састанак господина Ивана Болани провидура господства мљетачкога и великог војводе истога пресветлог господства мљетачкога Стефан Црнојевић са свијем збором племена горње Зете, и тада би склопљен уговор између њих и господства мљетачкога, састављен на српском, а са српскога преведен на латински језик. У попису Зетских племена налази се Матагуџи, Хоти, Подгорица, Груде, Кучи Пипери, Стапковићи, Бушати, Берисавци, Голубовна, Дајбабе, Купусе, Голубовићи, Лужани, Малонџићи, Бјелопавлићи, Пјешивци, Рогаме, Никшићи и многа друга српска и арбанашка Зетска племена. И тада се поменути мљетачки војвода у Зети, Стефан Црнојевић, отац Ивана Црнојевића с тим српским и арбанашким племенима у Зети везао поменути уговором и подложио господству мљетачком под извесним у уговору написаним условима.

Четврто. Матагуџи, а имено:

Никола Ђефалија и Лев Грубачевић, Ђурђ и Ђуза и Петар и Павал и Андрија дођоше у дом св. Николе у врањину и приложише на благословеније Богу и св. Николи земљу Ујеч (Увич) међу реком Плавницом и потоком Октабен, до брода Михоља; то приложише и приписаше цркви св. Николе за спомен родитеља својих и свој.

И тада учине договор Игуман Ђир Јосиф и Никандр проигуман, јеклисиарх *Дамјан*, и Јован Вучиновић, Ђирил и Лазар Шишојевићи и сва братија велики и мали и дадоше дарованије: три гроба ванутоар манастира Матагужем у вијек; и уз то ко би год дошао од њих или вољом или от нужде или би се хтио пострићи, да има част у свако доба, као ко од нас братије, који служимо св. манастиру и да није вољан ни игуман ни ко од братије да рече: нећемо те примит, него да је примљен као брат манастирска. И онда се ради подписују ва сведение всом. лето 6977. нојембра 23. да се не даде од рођ. Хр.) у врањини. Некаже се у препису тога списа, ко је исти подписао (в. Јастребовљеве подат. За историју срп. цркве стр. 224.).

Из списа тога писаног на крају г. 1468. дознајемо дакле, да је тада игуман врањински био Јосиф, а Никандро помиње се као *проигуман*, који је дакле прије Јосифа био Игуман у врањини. То ће бити онај исти Никандр калуђер врањински, који се и у спису оном од г. 1454. помиње и по свој прилици исти онај старац јерусалимски Никандр, који је писао дне 25. Новембра 1442. у Горчанима тестаменат госпође Јелене, удовице Сандаља великога војводе босанскога, стрица војводе тада а после Херцега Стјепана, која је Јелена били кћи кнеза српскога Лазара, и у првом браку за Ђурђем Страцимировићем Балшићем, с ким је родила Балшу, последњег господара Зетскога од племена Балшина.

Јелена зове Никандра старца јерусалимскога и писца свога тестамената

у истом, својим *духовником* и наређује, да се њему из оставине њене даду 50 дуката, а 40 дуката калуђеру Јовану, који се још г. 1436. у оном запису од те године уз јеклисијарха врањинског Ђерасима помиње.

По шта ради и шта ће тај толико помињати старац јерусалимски Никандр на врањини? шта се тај старац јерусалимски толико врзе у око врањине? тако можеш а знам и да ћеш тако записати ти, који боравиш у врањини или који се не налазиш далеко од врањине!

Па кад ти то незнаш, већ мене толико удаљенога од врањине питаш, одкуд ја то да знам и да теби одговорим на питање твоје? Ја то не могу знати, али слободно ми је мислити или бар домишљати се, да је тај Никандр послан био из Јерусалима у врањину да пази и припази, да не дође до тога што од доходака и добитка манастира тога у скардарском блату, од којег је доходка половина припадала српској цркви у Јерусалиму по одредби хрисовуље цара Стјепана.

Дакле, дакле, неће ме већ пратити и мучити та хрисовуља Цара Стефана, — а може бити за пра Бога и без сваке нужде и невоље! Зна се и то стоји, да је цар Стјепан подписао и издао ту хрисовуљу, али се незна, да је и син његов цар Урош изречено потврдио уз друге Стефанове хрисовуље и ту његову хрисовуљу и одредбу, по којој се половина доходка врањинскога манастира имала сваке године односити из врањине у Јерусалим, и нема нигде ни најмањег помена, ни трага каквога у спису и запису каквоу, да је збиља ношена та половина доходка врањинскога у Јерусалим, па зашто ми без сваке нужде и невоље да градимо себи невољу и да узимамо, као што на пр. чини Архим. Дучић, да је од г. 1348. па све до запустјења српскога манастира у Јерусалиму, дакле до г. 1479. ношена та половина у Јерусалим? За плаћање оних пет стотина перпера што дава Дубровник доходак од Стона на Јерусалим, цркви св. Аранђела на

годиште, има довољно потврде у белешкама, признаницама и писмима од год 1366—1470. (в. расправу Дра. К. Јиричке: „Српски цар Урош, краљ Вукашин и Дубровчани у часопису музеја чешкога краљевства, г. 1886. Књ. LX. стр. 252, 257. и 265.; Миклошићев Сборник српских споменика стр. 514. и 320.; *Starine* књ. XVII. стр. 2. само што је проф. Вучетић погрешно написао на два места, да је повеља царице Маре, којом је пренето право на тај приходак с пустога српскога (а не грчкога) манастира у Јерусалиму) на српске манастире у св. Гори, издана 15. Априла 1497, (место 1879); али за однашање приходка из врањине у Јерусалим нема нигде никакве потврде. Па кад о томе нема никакве потврде, зашто да не узмемо, да после смрти цара Душана ни су ни делени приходци врањински између врањине и српске цркве у Јерусалиму, и да је оно златопечатно слово цара Српског од г. 1348. после смрти његове остало слово на папиру, односно на пергаменту или ти на „Зечијој кори“ (тако прес Црногорац волије рећи, једном речи, мртво слово.

Године 1388. састао се негде кнез *Лазар са* најстаријим својим зетом Вуком Бранковићем, и с новим зетом Ђорђем Срацимировићем. Ту се нађе и митрополит јерусалимски Михаил с калуђерима јерусалинеког српског манастира Бѣрасимом и Романом, који се пожалише, да им Дубровчани ускраћују онај приходак од Стона и замолише господу српску: Кнеза, Вука и Ђурђа, да пишу Дубровчанима, те их опомену на исплату онога приходка, што је заостао у њих од мљетачког рата (т. ј. од посљедњег рата краља угарскога Лудвика са Млетчанима, који је окончан миром Туринским од г. 1381.). Господа српска задовољеше им и сваки од њих написа кнезу и властелом дубровачким писмо и препоручи им, да исправе јерусалимцем, што им је на њих од старога дуга и нова два приходка. Сва та три препоручна писма издана су и можеш их читати у II. књизи споменика српских, што

их је преписао кнез Медо Пуцић и издало друштво Србске Словесности у Београду 1862. на стр. 30. Овдје се нас писмо кнежево и Вукови не тиче, но само писмо Ђурђа Срацимировића, господина Зетскога, који у тој ствари написа својој братији — кнезу и властелом дубровачким само две три речи и то ове: „Тамо гредe Митрополит јерусалимски Михаил и говори господину Кнезу и нам за три приходка; да исправите му вашом правдом и весели ви Бог.“ Шта ли ова краткоћа и ова хладноћа значе? — питао је још г. 1881. г. Чедо Мијатовић у Гласнику, књ. 49. стр. 216. — и одговарајући на то питање, мисли и домишља се па опет као питајући вели: „Дали (значи), да *католик* Ђурађ није марио, да православног Митрополита онако топло препоручује, како то учинише *католици* кнез Лазар и Вук Бранковић? Да ли је Ђурађ био у каквој *зависти* и неприлици, те заузетом бригом за друге ствари „написа тек две три хладне врети“?! Ја не умем „из срца“ пергамена или из пожутелога памучнога листа цедити тајне о унукарањили покретима живе једне душе“, то је за мене тешко — претешко и у томе је једини г. Мијатовић мајстор ненадмашан; па кад и он признаје и каже, да је то „наравно тешко“, — онда ће бити боље да не улазимо у разправљање тога од Мијатовића стављенога питања, и да место тога сами себе запитамо: Па зар је Ђурађ Срацимиров Балшић био *католик*, као што ето г. Мијатовић тврди. Ђурађ, зет кнеза Лазара, Ђурађ, благоверни и самодржавни господин свој Зетској и поморској земљи, који је повељом изданом под Скадром дне 27. Јануара 1386. потврдио Дубровчанима повеље дане им од цара Стјепана и од родитеља Срацимира и Ђурђа и Балше, и поново дао свободу трговцима дубровачким по свој својој земљи, и да им нитко ништа не забави или им што узме и т. д. и т. д. — и који у тој истој повељи одмах с почетка славећи пресвету Троицу, Симеона Немању, првога Мироточца српскога

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DRUŠTVO
CRNOJEVIĆ

и Светитеља Саву назива својим прародитељима и исповеда да је он молитвама и молењем тих светих својих прародитеља процватио он — одрасл богосадна у свом роду — тај Ђурађ да је католик? И тај Ђурађ Срацимировић, који је повељом својом од г. 6912 (или по Дучићу Архимандриту у Гласнику XXVII. 191. — 6911. г.) = 140³/₄. приложи св. Николи на врањини половину Рака (види податци стр. 220.) и који у тој повељи својој каже: како је он сазнао и разумео „ничто бити болше паче Болше љубве и цркви воздвизати и обнављати“, те даље: „ревностно раждегох се — вели — божествену љубовиу срдца моего ка васем светим црквам, а наипаче ка сем8 светом8 храм8 светого великаго Архиеереа Христова Николи во острво врањини“ — и тај Ђурађ да је био католик? Слободни људи „слободни зидари“ или ти фармазони могу да то верују, нејерују, а ти, ако с г. Ч. Мијатовићем верујеш и то — просто да ти се не допадне немој мене гонити, да приступим к вама и да с вама верујем и кажем, да је Ђурађ Срацимировић био католик.

Знам ја — и немој мислити да неznam, и да сам заборавио и с метнуо с ума, — шта би г. Ч. Мијатовић па уз њега и ти мени могао на овај мој „излив чувствa“ одговорити и закунити ме и ућуткати с другим противним, али таке исте вредности питањима, као што су ова моја. И знам ја да би ми на оно помињање и истицање моје, да је тај Ђурађ био *зет кнезу Лазару* могао ко с противне стране напоменути, да је млади Ниткла Горјански, баш мачвански и после бан хрватски и најпосле Палатин угарски, био такођер зет кнезу Лазару — па опет несумњив католик. И знам како се и чим се може доказивати, да су Срацимир, родитељ Ђурђеви и Ђурађ и Балша стричеви Ђурђеви а сва тројица Балшићу, qui dicunt esse de regio genere“ примили г. 1368 исповедање вере римокатоличке цркве, те постали, католици, и да је по том и син,

односно синовац њихов „млади Ђурађ“ био католик; и да је Јелена, српска краљица била фрушка рода и католикиња, па опет обнављала и цркве православне и саградила Градац српски манастир. Све ја то знам, пак ти опет кажем, да била она три прва Балшића од г. 1369. католици или не били, — тек син и синовац њихов није био католик, кад је постао господин свој зети и приморју и зет кнезу Лазару, — а теби не браним, да примиш на веру и да кажеш: „е је тај Ђурађ Срацимировић био баш католик, као што је то многаучени г. Чедо Мијатовић лијепо казао и наравно доказао, „а за тога калуђера из Сријема, чисто би човијек рекао, да је испао из стила, кад се толико опире тој Чединој истини и упорно тврди, да је наш Ђурађ Срацимировић био православан, а не католик, а ту тврду његову ничим ваљаним не докажује?!“ — Ка добро — и дај да узем с тебе веру од Чедо, да је Ђурађ Срацимировић био католик, зар је *Балшићу* том и Зетском господину *Балшићу* то тако ствало до тога, да се извршује оно, што је цар православни (шизматик) у погледу манастира православни (шизматички) на острву врањини и однашања половине годишњег дохотка тога манастира у Јерусалим за православну цркву (шизматичку) негда самовласно наредио и силом наметнуо! Тај исти Ђурађ Срацимировић приложио је као што смо споменули св. Николи на врањини половину Рака, — па да ли је он прилажући половину Рака знао, да је и половина прихода од те половине Рака ићи ван земље? — Не, не — није морао тај Архим. Дучић, и кад није морао, није ни требао рећи и написати он, да је тек „са запустјењем српскога манастира у Јерусалиму (г. 1479.) престао она подврженост св. Никољског манастира на врањини том јерусалимском манастиру; и да су игумани тога српског манастира у Јерусалиму од г. 1348. па све до 1479. или ти до запустјења његова постављали своје намјеснике у врањини. Ми

и незнамо који су биле старешине братству при цркви св. Николе у врањини од св. Саве и Илариона Зетског владике до цара Стјепана, и после цара Стјепана до деспота Ђурђа или ти до г. 1427.; незнамо ни једном старешини ни имена, а камо ли друго што од дела и подвига његових; а од г. 1427. помињу се и зна се само за ове игумане врањинске:

1. Роман, Игуман до г. 1436.
2. Никодим, Игуман око г. 1454.
3. Никандр, Игуман после год. 1454, а пре 1468 г.
4. Јосиф, Игуман око 1468.

Године 1478. кад је цар Мехмед био под Скадром помиње се Игуман врањински, али му се име не каже. Не знам ни за једног игумана врањинског из XVI. века; а из XVII. века само за једног јединог, по имену Василија, који је игуменисао у врањини за Зетског епископа Мухомира (Starine XIX. 260.) но не каже се којег Руфима, I. или II., но Драговић мисли, да у време Руфима I. је био 1675. год.

Расофор (расоноша или расодер) Гаврил записа је на крају књиге, у коју је у — или преписао све хрисовуље дане манастиру св. Николе на врањини, да је те хрисовуље преписао повељењем и благословенијем оца и господина игумана Ђир Гаврила Ђурашковића от места Цеклина и повељењем брата његова Исаије јеромонах од села Браћ, кад су светитељствовали Архиепископи Ђир Данило и Ђир Сава Ђегуши, љета 7229. (дакле 1721., а не 1621. као што је написао не једанпут Јастребов, од рођ. Христова), 9. Јула на св. Панкратија „*ва граме свешаго Николи у новој кући и Келијама* (које се те исте године и саградише (в. Јастребов податци стр. 214).

Из записа тога расодера врањинскога Гаврила од г. 1721. дознајемо, да је тада игуман у врањини био Гаврил Ђурашковић и да је те исте године саграђена нова кућа, ново келесијно здање у том манастиру св. Николе

на врањини. — и да је поменути Расофор у тој новој кући довршио препис врањинских хрисовуља.

А што ти не умем казати, ко је био и како се звао игуман врањински око год. 1754. то не криви за то мене, већ Митрополита тадашњег, који је те године штампао у Москви историју Црне Горе и у тој историји само уз гред и у опште поменуо, да у скадарском језеру има неколико острва и на сваком манастир, али није држао за вредно, да каже и име игумана, ако не баш свих тих манастира, а оно бар најславнијег међу њима, име игумана манастира св. Николе на врањини.

О врањини и судбини њеној, и о врањинским игуманима и калуђерима, и о њиховим трудима и подвизима за дом свој и околни народ ја молим ништа више, те молим свакога брата Србина и у Зети и у Црној Гори, да ван Зете и Црне Горе, који има с свему томе што више и боље, да не таји и не задржава за себе то своје боље и више знање, већ нека то обзнани и приопшти српском свету, да не остави и допуни криво наше и мањково нагађање и знање, да можемо и ми бити учесници тајне његове радости и засебног његовог знања и радовања. И ако сам пишући овај приложак о манастиру врањини и расправљајући спорна питања, која се тичу и дотичу тога славног српског манастира, кога увредио, то молим и не молим просто, већ „кољенопреклоно“ тога писца и знаоца, да ми опрости, јер нисам мислио и нисам хтео некога вређати и увредити. Он нека ми опрости — а ја већ унапред знам, да ће многи, који узчита и дочита овај приложак рећи: „Много написано, а мало казано, плеве и сувише, а зрна врло мало!“ Па нек рекну! Та ја нисам ни обећао, нити сам могао обећати, да ћу у својим приложцима за Зетски дом просути пред читаоца све само зрнење бисерно и златно, већ сам предпоставио пред — приложци — Каменици. То су просто

пиљци и камичци, и ако пиљак овај
неваља, а ти га баци у скадарско

блато — у скадарско ил' у друго
блато. —

IV. Д И О.

З А Н А Р О Д Н О Б Л А Г О.

П Р И П О В И Ј Е Т К Е.

Приближежио Симо С Терић из Поља.

Бјезимо од сватова.

У једно село дођу за њевојку сватови, кад то виђе ован побјеже па сретe магарца, који га упита ће иде? А он му одговори: „Дошли су сватови у село па бјезим да ме домаћин не закоље за дочек сватовима“. — Тада ће магарац: „Адā, боље је да и ја с тобом бјезим е бих могао напанут ће на сватовске коње, па би ме утукли“. — Тако се они удружи и пођу даље. Мало за тим сретe их пијевац, и запита их куд иду; он им онда кажу удружи се он ш бира довољно. Адā, за мене је по обичају сватовскоме најопасније е ће ме чауш убити. — Мало даље срету Мачку, те се она упути; а тако и јаје упути се у то друштво. — Тако пођу у планину, и кад бијаху код једне празне стаје: ухвати их ноћ те, законачише у стају, па се намјесте ће је коме најмилије: ован на врх стаје, магарац за врата, пијевац на греду, Мачка пред ватру а јаје у ватру. Но их бијаху вуци припазили, те се примакну близу стаје и оправе једнога на уходу, да види били их могли ухватити и изјести. Онај оде у стају прегледа тамо амо: кад али чуда: загна се ован те роговима вука дуп и нагна га на ватру те покрену јаје; а оно у ватру пуче, те ватра по њему. Мачка загребе уз греду а пијевац се препаде па закокота. Вук побјеже на врата, а магарац ногома те њега; а он вас грдан, утече. Кад дође тамо у дружину упитају га могу ли шта учинити? — Шта?.. у зли час! куд да идете а ја сам мало

жив утека: оно блејало једном дупи ме оним батинама; а нешто округло из ватре има ми ватром оба ока изагнати; и оно с гвозденом ногом удари ме једном, те добро; а оно, што му је сјекирица на глави све викаше: „мене га! ја ћу га!...“ Али нека сватови оно шарено мало што бјеше ухватише за једну греду да је издрже да не дође до ње, а она се удари ме док ми се сватовом развојило. — Те они отоше бјеж куд који.

ЂУРЂЕ Добар одговор.

Српски Писањанин живио је у Дубровнику, па му једном дође из Пиве брат Ђиро, на виђење. Једног дана шетао се он с господом, а повео и брата Ђира.

Кад су уљегли у неку католичку цркву, наведу Ђира на црквену касу. Ђиро кад виђе многе новце, зачуди се и у чуду рече:

„И, за Бога, шта је тў пāра!“

А господа од шале рекоше:

„Узми болан Ђиро. из те касе, кад има доста!“

Ђиро помаче своје фишекџесе, извади из њих талијер и баци у касу.

— Шта то Ђиро! Што не узмеш? повикаше господа.

На то ће Ђиро поносито:

„А, мањити једне, да се носило из цркве и узимало из ове хрпе, не би ове гомиле било!“

Господи стадоше очи од чуда..

Од Х. Тома Јеренића приближежио:

М. С. Поповић.

ЗАГОНЕТКЕ.

(Из босанске Крајине.)

Приближеио С. Бањац посједник у Кључу.

86) Један коњ, сто узда; *(ништи)*.
 87) Закла бикца на врх кика,
 сваком дадох по ребарце мени оста
 цио ко и био; *(сијено и кључ.)*
 88). Што је на теби извраћено?
(уво.)

89) Зарда ти, замрда ти, па не
 могох одмрдати, док не дође рдалица,
 мрдалица, која ти је зардала, замр-
 дала; *(кључаница и кључ.)*

90) Заигли, зашмигли, затутњи,
 забеглири, запранци конце; *(ништи и
 нишине).*

91) Ни рукато, ни ногато, само
 себи кућу гради; *(капница).*

92) Гором иде не шушка, водом
 иде не брчка; *(сјена).*

93) Зашанти, запамти, па га мало
 подрма; *(сач кад је у луку)*

94) Оздо кунда, озго манда, па
 иште кунда манде; *(пшта и зачина).*

95) Полећеше жунићи, гвоздени
 им кљунићи, а дрвени репићи; *(др-
 љача и клинци).*

96) Што не може без шкрипа
 поћи? *(лијес).*

97) Сједи патка на лупатку, па
 виче „пај, пај,“ кад ће мени „крај
 крај,“ *(штан и скаља).*

98) Паде леин с кобиле, убили
 се леине, нијесам вала ни зере, већ
 разбио трбуве; *(ора кад пане с ораса),*

99) Помоли се петарица војске.
 пак пороби келебена кнеза; *(прсти и
 ма).*

100) Триста браће на једном
 поглавачу леже; *(шимла на жијоци)*

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 NARODNE

DURDE
 POSLOVICE.

Приближеио Симо С. Герин, у Човљима.

1) Шћела жаба да је колико
 јуне. — (Каже се: кад се неко уси-
 љава да учини што не може.)

2) Туђу длаку види а своју
 греду не види. — (Значи: туђи и мањи
 узрок види а свој и највиши не види.)

3) Двије те воље као Препол-
 ском кадији. 1) — (Рече се кад неко
 нешто заборави.)

4) Сметнуо као Соћа с корана.
 — (Рече се: мјесто што би се рекло н.
 пр. за нешто, ако ћеш ако нећеш.)

5) Што зна ешек, шта је душек.
 — (Кад неко лијепо нешто презире.)

6) Шило за огњило. — (Кад се
 за нешто освети.)

7) Веже лик за опуту. — (Кад
 се нешто слабо ради.)

8) Купи магарца продај магарца. —
 (Кад неко тргује, па му не иде за руком.)

1) Оваје грећа, и друге двије за њом, из Турске.

9) Он је ка Дробњак у јарину.
 — (Кад неко не смишљено ради, или
 путује.)

10) Сапунало се не сапунало, —
 јесћу те. — (У иједу рече се: кад се
 неки рад не од почиње.)

11) Весео госта злосред домаћин.
 — (Рече се: за изјелицу чошка, т. ј.
 који не би рад никога частити, а би
 стио да га ко чашћава.)

12) Од кога је и много је. —
 (Кад се од некога добије нека услуга,
 од кога се није добијало.)

13) С малога прета види Цари-
 град. — (Рече се онеме који се уздиже.)

14) Да си како добро било, неби
 мене познало. — (Рече се: у једу неком
 новом добитку.)

15) Није он те среће. — (Кад
 некоме изпане лијепа прилика за нешто
 па се он не труди за то.)

ОДЛОМЦИ ОД УСКОЧКИХ ЕПСКИЈЕХ ПЈЕСАМА.

Приближеио Симо С. Терић, у Пољима.

Љуба Дед-Аге Ченгића.

Закукала мрка кукавица
 На широку пољу, гатачкоме,
 У Липнику граду бијеломе,
 Баш на кулу Ченгића Дед-аге.
 Она кука што је грло служи,
 Кад јој вакта од кукања нема:
 Но је снијег пао у планине,
 Ал' то није мрка кукавица
 Него љуба Ченгића Дед-аге.
 Јасно кука бијела кадуна:
 Ако кука и невоља јој је,
 Е је паша Ченгић-ага млади
 На ускоке крваву краину,
 Да попали ускочке чардаке
 И освети баба Смапл-агу.
 Па чардаке није запалио,
 Нит' је старог агу осветио:
 Но се натраг грдан повратио,
 И на себе рану задобио.
 Половину војске оставио,
 Под остријем мачем ускочио,
 Грдно име бјежања добио,
 Свом племену на образ нанио!

А по Дрини бјеле каде циче.

Али грми ал' се земља тресе?
 Ал' пуцају муње и громови?
 Ал' на Фочу пуцају топови?
 Али бије море о брегове?

Али студен вјетар у врхове? —
 Ма од тога није ни једнога:
 Но уз Пиву цефердари звече
 „А по Дрини бјеле каде циче:
 „Алах! Алах!... живјет неможемо
 „Од ускочких младих арамбаши,
 „Од Терића и од Љешовића,
 „Од Кулића и од Војводића,
 „Кршикане и с њим Љешњанина,
 „Лопушине и с њим Гачанина,
 „Од Вилића и Дамјановића,
 „Од Жижкића и од Лаковића,
 „Од Стрелице и од Бајагића,
 „Од Гргура и од Потурака,
 „И њинијех по Пиви јатака;
 „Јер ускоци кад Дрини полазе:
 „Све на Пиву крваву налазе;
 „Све на Дрини сићи неумије:
 „Пивљанин му путе показује;
 „Кроји нема љеба у торбицу,
 „И за коња јечма у зобницу:
 „Пивљанин му радо припуњаје,
 „И се раду нама горе да је.
 „Ни кукале, да би и престале,
 „И опет би сузе убрисале;
 „Но нам нове јаде зададоше:
 „Из Дрине нам робље поведоше;
 „То нашему не подноси дину,
 „Ни доброме срцу падишину.“ —

ЖЕНСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

Из Славоније.

Приближеио Гавра В. Гојковић.

Павле и Илка.

Шетала се Илка кроз зелену башчу,
 Кроз зелену башчу под жуто норанцу.
 Гледао је Павле кроз стаклени нандер,
 Гледао је, па је мајци говорио:
 „Проси, мамо, мени јединицу Илку!
 „Проси, мамо, Илку, јер ћу ти умрети!“
 Мајка проси Илку — Павла боле
 глава;
 Мајка прстен даје — Павле логом лежи;
 Мајка води Илку — Павле пушта
 душу!

„Кроји мајко, Илци руво калуђерско,
 „Нек не рекну Илци, да је удовица!
 „Већ нек' рекну Илци, да је Пав-
 ловица,
 „Данас Павловица, сјутра удовица!“ —

Сестре Илче и Милче.

Две девојке у рис полазиле
 Другарице, јадне кукавице.
 Једно ј' Илче, а друго је је Милче.
 Звале мајку, да јој санак кажу:
 „Оди, мајко, да т' санак кажемо!“

Мајка стара своју ћерку кара :

„Иди, ћери, гром те сапалио!

„Иди, ћери, ти жито доради,

„Чекаће те на њиви бабајко!“

Опет Илче своју мајку виче :

„Оди, мајко, да ти санак кажем!

„Силних' свата' око наших врата!

„Сви су свати у црном оделу.

„У авлији Орјанин Илија

„И са њиме Огњена Марија.

„Кад загрми Орјанин Илија,

„И са њиме Огњена Марија,

„Ал' у мени задркташе груди,

„Па се, мајко, иза сна пробуди!“ —

Отац коси, а девојке вежу,

Облаци се са свих страна стежу.

Отац коси, а муње севају,

А девојке песму отпевају.

Кад најдан пут а небо поцрни

И гром пуче измед девојака :

Једну уби, а другу ранио.

Али Милче свога бабу виче :

„Оди, бабо, да ти видиш Илче!

„Илче ти се опростило греха,

„А ја оста' рањена до века!“ —

Никола из раја и пакленица Мара.

Никола се на рај наслонио,

Па из раја у пакао глед'о,

А у њему пакленица Мара;

„Бога м' теби, пакленицо Маро!

„Шта с' толико млада сагрешила,

„Кад ти горе руке до лаката,

„Бело лице до чарних очију!“

„Бога м' теби, из раја Никола!

„Застала сам троје пасторчади.

„Прво рече: „Опаши ме, мајко!“

„Друго рече: „Напоји ме, мајко!“

„Треће рече: „На'рани ме, мајко!“

„Које рече: „Опаши ме, мајко!“ —

„Ја сам њега гујом опасала!

„Које рече: „Напоји ме, мајко!“ —

„Ја сам њега једом напојила!

„Које рече: „На'рани ме, мајко!“ —

„Алином сам га земљом на'ранила!

„Алином сам пакла достанула!“

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNOGORECUBREK.

CRNOJEVIĆ

ЦРКВЕНЕ БИЈЕШКЕ.

— Грађење православне цркве у Питсбургу у сјев. Америци. —

„Петроградске овогодишње „Црквенови Вѣдомости“ доносе у септембарској свесци Бр. 38. о горњем предмету сљедећу бијешку : У словачком листу „*Amerikansko Slovenske Noviny*“, који излази у варошу Па, у Бр. 403. од 30. августа по новоме, находимо ниже донешено припошћење, које је упућено на све „грчко католичке црквњаке“ ¹⁾ у Питсбургу.

„Већ су два мјесеца, откад је отпочела работа околу преустројења у грчко-католичку цркву, методистичкога *кошела*, којег је одкупила црквена општина Св Александра Невског. К православној цркви принадежи сада 609 рускијех душа, из Угарске, Галиције и Велике Русије, 54 словака, 412 хрвата и срба, 78 грка, 297 араба и сирјана.

1) Чланове црквенога братства.

„Благодарећи Свемогућему Богу и пресветој Богородици, приближује се дограђење овог храма, под пажњом духовнијех власти, а поименице: прео свештенога владике Николаја, његова намјесника (sic) протопопа *Алексије Товта* (Tóth) и мјесног парохијалног свештеника *Виктора Попова*. Осим овијех особа знатну је помоћ указао „црквник“ *Јурај Николин* (Николѣвѣ) добропознати набављач, који је на себе бесплатно узео израду икона и позлатну работу у своти од 300 долара. Грађење цркве запасће 2000 долара, „Братовштина“ такођер се је старала припомагати ово дјело — једни новчаним средствима, а други — личним својим даровним трудом.

„2 ог септембра по новоме, у неђељу, послје божије службе има бити освећење двају прекраснијех повећијех звона и златнога крста (5 стопа висока), који ће се поставити на црквено труло. Та два звона била су дарована и сливена у Москви.

Прошле године она су била изложена на изложби у Чикаго.

Црква се ова налази на „Kerr-street“. Позив на свечаност освећења звона и крета потписао је један члан из братовштине, и то словак *Шимон Мошурак*. —

Ми смо ово превели зато, што се душевно радујемо свакоме успјеху неуморивога владике **Николаја**, који дан и ноћ настоји, да се што више слово Божије прошири у онијем далекијем предјелима његове епархије. Боже му дај здравље и дуга љета!

— **Приложници.** — **Дмитриј Ивановић Александровъ** Комисаръ по крестјанскимъ дѣламъ въ царствѣ Польскомъ въ городѣ Полоцкѣ; имао је доброту послати катедралној цркви Митрополије Цетињске, једну икону Спаситељеву оковату у сребру са умјетничком израдом, која осим хришћанске побожности издјелити може и примјером богатога Рускога пожртвовања, који љубе „братовштина је“ домова Божијих.

Овај дар г. Александрова нека буде примљен код престола Божијега за спасење побожнога приложника.

Филип Радичевић секретар Митрополије, приложио је двије велике иконе Матере Божије, и Св. Отца Николаја парохјалној новоподигнутој цркви Св. Великомученика Георгија у Љешкопоље за упокој душа Ана и Љубице.

Офкиња Мокринска у Дробњацима набавила је храму св. Апостола *Петри и Павла* на Мокро: један стижар среброткани, појас, крст са стопом од кинеског сребра, једну кадионицу, пентикостар, и једну минеју празничну.

ШКОЛСКЕ ВИЈЕШКЕ.

— Из Института Царице Марије на Цетињу. — Из поуздана извора примили смо следеће податке о овогодишњим испитима у споменутоме веле-

корисноме и веленапредном Институту, особито под управом садашње врле, мудре и свесрдно заузетне Управитељке, Г-це **Мертваго**, под руководством које овај женски завод цвјета, као ма који од најбољијех европскијех Института. — Ево тијех података: „Школска 1893—94. година завршила се је 12 Јунија свечанијем чином и отпуштењем васпитаница на љетне празнике. Испити су почели 2. Јунија. Његово Височанство Књаз **НИКОЛА** изволио је присуствовати испитима из закона Божијега, Српскога језика, Српске Историје, Свеопће Историје и Збошћина. У његовом присуству биле су испитиване питомице из трију старијих разреда. Извјештај о испитивању, којима је исти **КРНОЈАВИЋ** питања, и иза свакога испита, Он је изјављивао своје потпуно одобрење. При испиту из Математике пресједало је Његово Височанство Књаз-Насљедник, те је својом пажњом пратио одговоре васпитаница и такођер им и сѣм задавао питања. Код осталијех испита присуствовале су Њихове Свјетлости, Књагињице **Елена** и **Ана**, и под њиховијем пресједанјем слѣдовао је испит из кројења и шивења, који је показао да су васпитанице постигле потпуну способност, да могу и саме собом ручне работе извршивати. Испиту из Музике и пјевања, изволила су пак присуствовати Њихова Височанства Књаз и Књагиња са свом пресјајном породицом, иза којег

су Они удостојили Началницу Института својом високом посјетом и позвали је скупа са питомицама у Дворску башту. Тамо су дјецѝ биле предложене разне игре; а потом у дворским кочијама провезла су се наоколо Цетиња. — Другога дана посље свете Литургије и молитава за добар пут одлазећијем ученицама, дошла су Њихова Височанства са својом пресјајном дјецом, и сусретена су била са црногорском химном, коју су отпјевале питомице под управом професора за цјевање. У присуству Њиховијех Височанства биле су тад прочитане годишње испитне оцјене, при чему свакој изазваној ученици награђивали да ли је она провела у тежи разред, или да је држала право полагаати испит у почетку следеће школ. године, и је ли добила награду и каквога степена. Сваку је из њих Његово Височанство похвалило или покарало, пазећи на то како је која заслуживала. Одма за тијем Његово је Височанство изразило своје потпуно задовољство према школом постигнутоме успјеху, и тијем поводом изговорило је неколико ријечи, које ће навазда остати у памети питомица овога завода. — Свечаност се је ова закључила цјевањем руске химне. Тога истога дана биле су пак ученице разпуштане, да пођу к својијем домовима.“

Имамо овђе још да припоменемо, да су се у вишекрат споменутоме Институту започела редовита предавања одма

по Малом Госпођину-дне за школску год. 1894—95.; и да ће исти Институт славити своју *Двадесетогодишњицу* у течају дојдућега мјесеца новембра: па се ухвамо, да ћемо моћи донијети обширнијих обавјести о тој светковини у нашој новембарској свесци.

Бог помози што је наше,
Унапрједи, благослови!
И просвјете благодаћом
Препороди и обнови! —

— Извјештаји ревизора о основних школама црногорским у школ. години 1893—94. — (У изводу.)

1. Школа Острошка.

Школа је троразредна. Испит је био 15. Јуна и трајао је 7½ сати. Ученика је било уписанијех у сва три разреда 32, испитанијех 32. Баз. уписано 13, испитано 13.

„ I. „	14,	„	14.
„ II. „	5,	„	5.

Сви су ученици вјероисповиједи православне, само 1. мухамеданске у III. разреду.

У I. разреду испитано је из вјеронауке 6 ученика, из српског језика 8, рачуна 7, земљописа 5, познања и његовања човјеч. тијела 5.

У II. разреду испитано је из вјеронауке 7, српског језика 6, словенскога 6, рачуна 7, земљописа 6, српске историје 6, познавања природе 6, позн. и њег. човј. тијела 7.

У III. разреду испитани су из вјеронауке 3, српског језика 5, словенскога 4, рачуна 5, геометрије 5, земљописа 5, српске историје 4, познавања природе 3, позн. и њег. човјечијег тијела 5.

У I. разреду понављали су 2 због слабог успјеха.

У II. разреду понављали су 2 због слабог успјеха.

Наставни успјех показао се у I. разреду:

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	врло добар.
„ Земљописа:	одличан.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Краснописа:	врло добар.
„ Цртања:	добар.
„ Цјевања:	врло добар.
„ Гим. и војног вјеж.	врло добар.
У II. разреду:	

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Словенског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	одличан.
„ Земљописа:	одличан.
„ Историје:	врло доб.чр.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Природописа:	врло добар.
„ Цртања:	добар.
„ Краснописа:	врло добар.
„ Цјевања:	добар.
„ Гим. и војног вјеж.	врло добар.
У III. разреду:	

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Словенскога:	врло добар.
„ Рачуна:	одличан.
„ Геометрије:	одличан.
„ Земљописа:	одличан.
„ Историје:	одличан.
„ Природописа:	одличан.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Краснописа:	врло добар.
„ Цртања:	врло добар.
„ Цјевања:	врло добар.
„ Гим. и војног вјеж.	врло добар.
Дисцип. у сва три раз.	врло добра.
Опћи успјех у I. и II. раз.	врло добар.
а у III. више но	врло добар.
Чистоћа школе	добра.

Сваки је предмет обрађен према наставном плану, изузимајући: српску граматiku у III. разреду, коју је требало опширније развити; превод часословца у III. разреду и пјесмице из читанка сва три разреда — треба ћени предавати, да науче. Пушта ћену више да сама причају, а кад их пита, — не одговарају му у посве јасно. Предавање у школи било је више разумљиво, очигледно и занимљиво, него сухопарно, а механизма није било.

Ђеца су му упућена како треба к правилном мишљењу и расуђивању, и учитељ пази на образовање ваљаних и честитих карактера код ђеце.

Радови ученика били су доста добри, према оскудици, која је владала у материјалу.

Рад је, отпочет ове школске године у овој школи 1. Новембра због тога што су ђеца била по планинама па се нијесу могла окупити. У школи је рађено по 5. сати дневно. У цијелој школској години рађено у школи 152 дана. Учитељ је посјеђавао школу уредно. Ђецу није нигда саму остављао у школи, нити је ни једанпут изостао од школе, ни цркве.

Изводио је ђаке 4 пута (Ваљда не преко седмице? Ур.) у шетњу и том су се приликом занимали: земљописањем историјом Црне Горе.

Учитељ је држао само један родитељски скуп и то на Св. Саву и говорио је „о значају школе“ Учитељ је вршио своју учитељску дужност одличан. У свим учитељске дужности имао је занимање као свештенички пишеар у манастиру. Постављен је за учитеља привременог 1883. год., а за сталног 1885. год. Свршио је Богословију на Цетињу. Способност је учитељева: врло добра и оспособљен је за сва четири разреда подједнако. Владање му је у школи и изван ње: примјерно, а тако га и у мјесту поштују. Трудољубља је: врло доброг.

Учитељ је казивао ђецу: опоменом, укором и затвором; а тјелесних казна није било, — само са немира. Ваљано је пазно, да се ђеца међу собом не свађају и не туку.

Учитељ станује у манастиру. Школско се здање налази на врло незгодном мјесту и у неповољном стању. То је кућа манастирска; али се очекује нова зграда у којој се надају да ће се смјестити школа. Учионица има 90 кубичних метара и на свакојег ученика долазе по 2·812 куб. мет.

Школа је имала и тријела је прошле школске године — следеће невоље: неуредна учионица и радња

пољане (пуцање мина) пред самом школом. Племенском капетану име је: *Никола Мијушковић* и вршио је дужност на спрам школе: врло добро. Мјесном школ. надзорнику име је: *Благоша Петранић*, офицер четни, који је вршио ову почасну дужност: врло добро. Ни капетан, — нити мјесни надзорник — нијесу присуствовали испиту због некакве давије, коју су имали у планини. Протоколе сам им прегледао, кад сам се вратио из ревизије и нашао их уредне.

Прихода је било ове школске године: фор., 30 и 34 н. и скупљен је тачно по закону.

Расхода је било ове школске године: фор., 20 и 40 н. који је брижљиво и цјелисходно учињен.

Протоколи се налазе у добром стању, а вођени су уредно. У присуству учитеља и мјесног школ. надзорника прописано је, да се набави: табла, сто, пећ и геометријски инструменти и то најдаље до 15. августа. Ова школа има само: карту Јевропе и Црне Горе, а налазе се у добром стању.

Учитељ није имао тужбе ни с ким, нити ико с њим.

2. Школа Жупека.

Школа је троразредна. Испит је био 17 Јуна и трајао је 8 сати.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 52, испитанијех 45.

У I. раз. уписано 21, испитано 17.

„ II. „ „ 16, „ 14.

„ III. „ „ 15, „ 14.

Од четворице неиспитане у I. разреду 3 су боловали, а 1 отсуествовао без узрока У II. разреду 2 су била болесни и 1 у III. разреду.

Сви су ученици вјероисповиједи православне.

У I. разреду испитано је из вјеронауке 8, српског језика 9, рачуна 8, земљописа 6, позн. и њег. човј. тијела 7.

У II. разреду испитано је из вјеронауке 6, српског језика 7, словенскога 6, рачуна 7, земљописа 6, српске историје 5, познавања приро-

дописа 5, позн. и њег. човј. тијела 6.

У III. разреду испитано је из вјеронауке 5, српског језика 6, словенскога 5, рачуна 7, (геометрију није предавао) земљописа 7, српске историје 5, познавања природе 6, позн. и њег. човј. тијела 6.

I. раз. понављали су 2 због слабог успјеха.

II. „ „ „ 1 „ болести.

III. „ „ „ 1 „ сл. успј.

Наставни успјех показао се у

I. разреду:

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	врло добар.
„ Земљописа:	врло добар.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Краснописа:	добар.
„ Цртања:	добар.
„ Цјевања:	добар.
„ Гим. и војног вјез.	одличан.

Успјех показан о испиту у II. разреду:

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Словенског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	добар.
„ Земљописа:	врло добар.
„ Српске историје:	врло добар.
„ Поз. чов. тијела:	одличан.
„ Краснописа и брзописа:	добар.
„ Цртања:	добар.
„ Цјевања:	врло добар.
„ Гим. и војног вјез.	одличан.

Успјех показан о испиту у III. разреду:

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	добар.
„ Словенског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	добар.
„ Геометрије:	(није предавао.)
„ Земљописа:	врло добар.
„ Српске историје:	врло добар.
„ Поз. природе:	одличан.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Краснописа и брзописа:	добар.
„ Цртања:	добар.
„ Цјевања црк. и нар.	добар.
„ Гим. и војног вјез.	одличан.

Чистоћа школе: врло добра.

„ ношње и држ. дјецe: врло добра

Дисциплина: одлична.
Општи успјех: у сва три раз. врло добар.

Мане учитељеве примијећене у школској настави: Ученици су приповиједају превајућим тоном са великим брзањем. Неодговарају потпуно јасно, и већина их пушта, да сама причају, — без да их пита. Предмет му је сваки обрађен према наставном плану, изузимајући: српску граматику у III. разреду, коју је требало боље развити оно што се прописује за њих. Геометрију није никако предавао, узроком неуредног посјеђавања ученика. У приповиједању ученика треба пазити, да ћеца боље разумију оно о чему причају.

При писању треба их навикнути, да управније сједе и да подаље држе главу од књиге при читању.

Рад је отпочет ове школске године 16. Новембра, због тога што су ћеца била по планинама, да се не могу нијесу могла искупити. У школи је рађено по 6 сати дневно.

У цијелој школској години јеђено у школи 120 дана.

Учитељ је посјеђавао школу уредно. Ђецу није нигда саму остављао у школи, а само је два пут изостао од школе и то је замијенио са четвртком. Од цркве није изостао ни једанпут.

Ученици су посјеђавали школу врло неуредно. Има већи број ученика, који су изостали по 70 дана својевољно и због неуредног времена, а мјесна власт није на то обрађала пажње. Радови ученика су врло уредни према оскудици у материјалу. Пред испит им је учитељ морао куповати карте, те су написали по један краснопис, а на испиту нијесу имали сви да пишу.

Учитељу се има захвалити за његов особити труд и постигнути успјех, поред толиког немара мјесне власти и родитељског.

Како трудољубља, тако и владања је одличног у школи и изван ње, па га тако у мјесту и поштују.

Учитељ је вршио своју учитељску дужност уредно, а другог занимања није имао.

Способност учитељева је врло добра, а оспособљен је боље за млађе разреде.

Учитељ није држао ни један родитељски скуп, због тога, што нијесу родитељи хтјели доћи. Изводио је ђецу три пута у шетњу и том су се приликом занимали: Земљописом Црне Горе и природописом.

Учитељ није кажњивао ђецу тјелесним казнама, него највише опоменом и укором.

Ваљано је пазио, да се ћеца међу собом не свађају и не туку, па га добро и љубе. Учитељ пази на образовање ваљаних и честитих карактера, али требало би да му је предавање у школи: очигледније и разумљивије; а прилично су ћеца навикнута и упућена како треба правилном мишљењу расуђивању.

Учитељ станује у школи.

Школски протоколи налазе се уредно.

Школског љетописа није било. Школске од „прихода“ и од „расхода“ имао сам уредне. Ове школске године било је *прихода*: фор., 175 и 89 нов. и скупљен је по закону. *Расхода* је било ове школ. год. фор., 157 и 20 нов. и учињен је брижљиво и цјелисходно.

Школско здање се налази у доста добром стању и на удесном мјесту.

Учионица има 105 кубичних метара. На сваког ученика долази по 2.08 куб. мет., школске башче нема. Школа је имала и трпјела незгоде прошле школ. године: неуредно долазење ученика, на које и мјесна школска власт није обрађала пажње. Племенски капетан вршио је дужност наспрам школе: слабо. Мјесни школ. надзорник вршио је ову почасну дужност: прилично.

Опште примједбе.

Примјетио сам, да народ у овом мјесту слабо љуби школу и да родитељи неуредно шаљу ђецу у њу, и кад их поштују, не оће, да им набављају потребити материјал, па учитељ мора дангубити. При испиту нијесу

имали сви да пишу. Капетан не обраћа пажњу на школу, нити оће да присили родитеље ђачке, да шаљу ђецу уредно у школу и да им набављају потребити материјал.

Мјесни школски надзорник није држао школске новце, те није ни могао тачно одговарати својој почасној дужности. Наређено је, да новци школски стоје код мј. надзорника и он да набавља у школи што треба, као што раде и други мјесни школски надзорници. Учитељ је имао тужбу око љетњег огријева, којег му нијесу издавали у 3. године, а наређено им је, да му и љети дају огријев кад станује у школи. Ја сам им предложио, да му одмах издају у ове 3 године 30 фор., а у будуће да му додоне дрва и љети, кад би ту становао.

Са мјесним школ. властима прописато је, да се набави: мапа Јевропе, геометријска тијела, икона св. Саве и слика Њаза Николе I. (обје у оквиру) и то најдаље до 15. Ав. Од учила има само: мапу Црне Горџ и њу оладу.

3. Школа Горанска.

Школа је троразредна. Испит је био 20. Јуна и трајао је 8 сати.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 42.

У I. разреду уписано 17, испитано 14.
 „ П. „ „ 13, „ 12.
 „ Ш. „ „ 12, „ 11.

Ученици, који нијесу изашли на испит, били су болесни.

Сви су ученици вјероисповиједи православне. У I. разреду испитано је из вјеронауке 8, српског језика 7, рачуна 8, земљописа 6, позн. и њег. чов. тијела 7.

У II. разреду испитано из вјеронауке 6, српског језика 6, словенскога 5, рачуна 7, земљописа 5, српске историје 6, познавања природе 6, позн. и њег. чов. тијела 5.

У III. разреду испитано из вјеронауке 6, српског језика 5, словенскога 5, рачуна 6, геометрије 4, земљописа 7, српске историје 6, познавања природе 5, позн. и његовања чов. тијела 5.

У I. разреду понављали су 2. један због слабог успјеха, а један због болести. У П. III. разреду није понављао ни један.

Наставни успјех показао се о испиту у I. разреду :

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	одличан.
„ Рачуна:	врло добар.
„ Земљописа:	врло добар.
„ Позн. чов. тијела:	одличан.
„ Краснописа:	врло добар.
„ Цртања:	добар.
„ Цјевања:	добар.
„ Гимнастике:	врло добар.

Успјех показан о испиту у II. разреду :

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	одличан.
„ Словенског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	врло добар.
„ Земљописа:	одличан.
„ Српске историје:	одличан.
„ Познавање природе:	врло добар.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Краснописа:	одличан.
„ Цртања:	одличан.
„ Цјевања:	добар.
„ Гимнастике:	врло добар.

Успјех показан о испиту у III. разреду :

Из Вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Словенског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	добар.
„ Геометрије:	добар.
„ Земљописа:	одличан.
„ Српске историје:	врло добар.
„ Познавање природе:	одличан.
„ Поз. чов. тијела:	врло добар.
„ Краснописа:	одличан.
„ Цртања:	врло добар.
„ Цјевања:	добар.
„ Гим. и вјоног вјезж.	врло добар.

Чистоћа школе:

„ ношње и држ. дјецџ: добра.

Дисциплина: одлична.

Општи успјех у I. разреду: врло добар;
 у II. разреду: више но врло добар,
 а у III. разреду: врло добар.

Мане учитељеве примијећене у школској настави:

У сва три разреда треба ученици да одговарају у потпуним реченицама. Треба да се боље чува од механизма у приповиједању српских чланака. Учитељ треба у предавању да има више живости. Геометрију није предавао по „наставном плану“; оно, што је прописано, могло би бити боље. Треба да се више бавио са рачуном у глави, особито код млађих разреда. У III. разреду о „десетним разломцима“, требало је јасније и боље предавати.

Предавање му је у неким предметима очигледно и разумљиво, а у неким било је и механизма. При писању ћезу је требало навикнути, да усправније сједи, а да се не опиру преима на скамије.

Рад је отпочет ове школске године 1. Новембра, због одсуства ученика, који се нијесу могли прије искупити. У школи је рађено по 4 сати дневно. У цијелој школској години рађено у школи 164 дана.

Учитељ је посеђавао школу уредно. Ћезу није нигда саму остављао у школи, нити је изостајао од школе ни једног дана.

Ученици су посеђавали школу уредно, а већи број њих становао је цијеле године у школи. Учитељ заслужује похвалу у особитом труду, а тако исто и његово понашање према дјеци и народу: с дјецом је љубаван и сва га дјеча воле.

Владање му је с народом одлично, а народ га је тако и поштовао.

Учитељ је вршио учитељску дужност тачно. Другог занимања није имао.

Способност је учитељева: врло добра, а оспособљен је за сва четири разреда подједнако. Држао је уредно два родитељска скупа и говорио је на њима: „о посеђавању школе“ и о св. Сави. Прву је говорио у почетку школске године, а другу на Савин-дан.

Изводио је ћезу у шетњу три пута и том су се приликом занимали: земљописом Црне Горе и природом.

Учитељ је казнивао ћезу највише: опоменом укором и затвором. Тјелесних казна није било. Ваљано је пазити, да се ћеза међу собом не свађају и не туку.

Ћеза су навикнута — доста добро — и упућена како треба правилном мишљењу и расуђивању, али би требало боље пазити, да му је предавање у школи: очигледније и разумљивије.

Учитељ је свршио: Богословију у Призрену, а постављен је за привременог учитеља 1889 године, а за сталног 1890.

Учитељ се налази на квартиру у школи.

Школско се здање налази у врло уредном стању, а има 7 одјељена, од којих два служе за стан ђачки прво године. Учионица има кубних метара 116.875. На свакојег ученика долази по 3.158 куб. мет. Школа се башча налази уредна и употребљена је на поуку ђака.

Школски се протоколи налазе у школи.

Ове школске године било је прихода: фор., 89.81 $\frac{1}{2}$. Расхода је било ове школ. године: фор., 97.21 $\frac{1}{2}$ нов. како приход, тако и расход скупљен је и учињен: по закону, брижљиво и цјелиходно. Заступнику капетанском име је: Новица Топаловић, барјактар, који је вршио дужност на спрам школе: врло добро.

Мјесном школ. надзорнику име је: Вико Радојичић, командир и вршио је ову почасну дужност: одлично.

Све је рађено како треба према „школ. закону“ — од стране свијех дотичнијех лица.

Опште напомене:

Школа је врло уредна, а тако и њена башча. Учитељ, ђаци, ђачки родитељи, главари и сав народ одазивали су се школи уредно. Народ моли да им се идуће године замијени први разред са четвртијем.

Учитељ се није тужио ни на кога, нити ко на њега; а моли за премјештај, па би га добро било на-

мјестити ближе куће, јер није кадар издржати на оволикој даљини због својих фамилијарних околности.

Са мјесним школ. властима прописато је, да се набаве: шрајберове природописне слике. Друго је у добром стању.

Од учила школа има: геометријска тијела, мапу Јевропе, Црне Горе и глобус.

4. Школа Црквичка.

Школа је троразредна. Испит је био 23. Јуна и трајао је 8 $\frac{1}{2}$ сати.

Ученика је било уписанијех у сва три разреда 42.

У I. раз. уписано 13, испитано 13.

„ II. „ „ 18, „ 18.

„ III. „ „ 11, „ 10.

Из III. раз. није присуствовао један ученик испиту — због болести.

Сви су ученици вјероисповиједи православне.

У I. разреду испитано је из вјеронауке 6, српског језика 6, рачуна 8, земљописа 4, позн. и њег. човј. тијела 6.

У II. разреду испитано је из вјеронауке 7, српског језика 7, словенског 4, рачуна 6, земљописа 6, српске историје 6, познавања природе 5, позн. и њег. човј. тијела 6.

У III. разреду испитано је из вјеронауке 4, српског језика 6, словенског 5, рачуна 7, геометрије 5, земљописа 6, српске историје 5, познавање природе 4, позн. и њег. човј. тијела 5.

У I. разреду понављали су 2. због слабог успјеха.

У II. разреду понављао је 1. због слабог успјеха.

У III. разреду није понављао ни један.

Успјех показан о испиту у I. разреду:

Из вјеронауке:	врло добар.
„ Српског језика:	врло добар.
„ Рачуна:	добар.
„ Земљописа:	одличан.
„ Позн. чов. тијела:	одличан.
„ Краснописа:	добар.
„ Цртања:	врло добар.

„ Пјевања:	добар.
„ Гимнастике:	врло добар.
Успјех показан о испиту у II. разреду:	

Из вјеронауке:	одличан.
„ Српског језика:	добар.
„ Словенскога:	добар.
„ Рачуна:	врло добар.
„ Земљописа:	одличан.
„ Српске историје:	одличан.
„ Познавање природе:	одличан.
„ Позн. и њег. човј. тиј.:	врло добар.
„ Краснописа:	врло добар.
„ Цртања:	одличан.
„ Пјевања:	добар.
„ Гим. и војног вјезк.:	одличан.

Успјех показан о испиту у III.

разреду:

Из вјеронауке:	врло добар.
„ Српског језика:	добар.
„ Словенскога:	добар.
„ Рачуна:	добар.
„ Геометрије:	врло добар.
„ Земљописа:	врло добар.
„ Српске Историје:	одличан.
„ Познавања природе:	врло добар.
„ Позн. и њег. човј. тиј.:	врло добар.
„ Красноп. и брзописа:	врло добар.
„ Цртања:	врло добар.
„ Пјевања:	добар.
„ Гим. и војн. вјезбања:	одличан.

Чистоћа школе:

Чистоћа и држање дјецe: врло добра.

Дисциплина: врло добра.

Општи успјех у I и II р.: врло добар.

У III. разреду: близу врло добар.

Мане учитељеве примијећене у школској настави: Прије свега требало би, да се учитељ боље чува од механизма и да му је предавање јасније и очигледније. Учитељ треба да боље познаје: рачун у III. разреду, српску граматiku и пјевање.

Много пушта ђецу, да сама причају, па кад их узми на питања слабо разумију. Ђаци му прећерано брзају у читању и причању, не обзирајући се на акценат и интерпункцију.

Српску граматiku предавао је у III. раз. о „падежима“, а овамо незнаду „врете ријечи.“

О десетним разломцима није

предавао. Највећу је пажњу обраћао на: краснопис и цртање.

Превод словенског језика казују ћеца на памет неразумијевајући га добро. При писању ученика могао је већу пажњу обратити, да се не наслањају прсима на скамије.

Рад је отпочет ове школске године у школи 4. Октобра. У школи је рађено по 5 $\frac{1}{2}$ сати дневно. У цијелој школској години рађено у школи 190 дана.

Учитељ је посјеђавао школу уредно; а ћецу није никад остављао саму у школи, нити је изостављао од школе ни једанпут.

Ученици су посјеђавали школу уредно.

Понашање учитељево са народом било је: одлично, па су га тако и поштовали у мјесту. Учитељ је вршио учитељску дужност тачно. Другог занимања — осим учитељског — није имао. Способност је учитељева добра а већма је способљен за млађе разреде, него за старије.

Трудољубље учитељево врло добро.

Учитељ је свршио: I. раз гимназије у Котору, и Богословију у Призрену.

Држао је само један родитељски скуп и то на св. Саву и говорио о њему.

Ћецу је изводио четири пута у шетњу и том су се приликом занимали са: земљописом Црне Горе и природом.

Учитељ није кажњивао ћецу тјелесним казнама, само због немира: а ваљано је пазио, да се међу собом не свађају и не туку. Учитељ се налази на квартиру у школи.

Постављен је за учитеља: привременог 1892, а за сталног није још именоват.

Школска се башча налази уредна и за поуку ученика употребљена је како треба.

Здање школско се налази у добром стању и на удесеном мјесету. Учионица има 96'60 кубичних метара. На свакојег ђака долази по 2'30 куб. метара.

Школски се протоколи налазе уредни.

Протоколи од „прихода“ и „расхода“ нађени су врло тачни и уредни. Прихода је било ове школске године: фор., 74 и 90. нов. и скупљен је по закону; а расхода је било: фор. 80 и 20. нов. и учињен је брижљиво и цијелиходно.

Капетан и мјесни школски надзорник био је: Обрен Никовић, који је вршио дужност на спрам школе: одлично.

Све је рађено како треба према „школском закону“ — од стране свих дотичнијех лица.

Опште примједбе ревизорове:

Примијетио сам, да се народ слабо обраћа школи. Не би се ни петоро ћеца скупило у тој школи, да није од нагоном и заузимањем капетана — не, што ћеца не љубе школу, него што им родитељи не би дали да иду у њу. То је највише због удаљености школе од њихових кућа, да морају издржавати ћецу код исте. Капетан заслужује похвалу за његов особити труд око школе.

Од учила школа има само: карту Црне Горе и једну просту рачунаљку. Са мјесном влашћу прописато је, да се набави: штица и писмарица најдаље до 15. Августа. Учитељ није имао ни накога тужбе, нити ко на њега.

Прошле школске године школа није трпјела никаквих великих незгода.

Ревизор: Јован Пешић, учитељ на Данилов-граду.

КЊИЖЕВНОСТ.

Примили смо на приказ:

— „Срби у давнини. Написао Сима Лукин Лазић. Издање пишчево. Цијена 50 новчића или 1 круна или 1 динар. Загреб. Штампарија Карла Албрехта 1894.“ — Ова књига за према 232 стр. на 8. ни; а садржаја је историчко-полемичкога. — Ми се нећемо упуштати у потању оцјену ове књиге; не само с тога, што нам то преузани простор нашега часописа

не допушта, ни с тога, што се ни надлежнима не осјећамо за такovu опјену: колико зато, што нијесмо ради да у никакав сукоб дођемо са ма чијом осјетљивошћу. Него ћемо и пак то признати, да кад се с једне стране заподјевају аструзна питања, — да је тада и другој страни слободно истичати све оно, чим се могу са њекијем основом већ с прве стране истакнути. — Књига је г. **Лазича** (Врача Погађача) свакако плод дубокијех истраживања, која, — ако су и изложена покадјад осипијем штапањама — и опет заслужују свакога обзира: не само са пријатељске стране, но и са стране противника. — Зато ми свесрдно препоручујемо свакоме ову књигу, коју су данашње наше прилике изазвале: ко је рад нека је чита; а ко није рад — неч чини што га је воља. Ако ова књига и није Свето Писмо; није занаго Свето Писмо ни оно што други пишу. Бистреност и објективност ношћу долази се до истине; а ипак и никада са презором и омаловажањем онога, што долази од другијех, који недувјују с нами у исте свирале. —

То толико рекојемо у колико се тиче **Лазичеве** књиге с општега гледишта; али не смијемо нипошто, као поборници строго хришћанске просвјете, мучко прећи преко оне Лазичеве изреке, на стр. 68. гдје се је он залетио и са свим необзирно казао: „Мојсија, који није био *библијска личност*, већ мудар државник, војековоћ и законодавац *писаних* „Десет заповједи божијих,“ којима се већ 3291 годину покорава цијело Чивутство и Хришћанство.“ Овакови апсурдум није достојан православнога Хришћанина који пише књигу за свој народ; јер, не само што је Мојсија *библијска личност*: него је он баш и први почетник *библијскијех* књига, дакле и најправа *личности библијска*. — Жао нам је; али што би смо: то се вазда догађа кад људи хоће да омиришу и оно, за што немају још удешена њуха. — У овој мисли сигурно се је г. **Лазич** повео за њекијем западњачкијем

ауктором и није можда ни помислио да „необинуија“ вријеђа једно начело своје вјере, утврђено и самијем позиваима Христовијем на Мојсију, осим установљене цијеле хришћанске цркве: зато ми му овај грјех уписујемо у *богословско* незнање; а сваки је грјех опростив кад се по незнању учини....

— **Српска граматичица** по новом програму за IV. разред сеоских основ. школа. Удесио **Павле В. Несторовић** учитељ. (Друго издање и т. д. Београд „Смиљев.“ Штампарија *Петре Тодоровића* 1894.“ — Прво смо издање ове „**Граматичице**“ приказали у VII. свесци наше овогодишње просвјете на стр. 386, у другом ступцу; па сада овђе немамо ништа више да додамо, осим то, да смо у њој нашли посве мали број штампарскијех погрјешности и да је књизи цијена оборена са 80 ин. пара на 50 истијех пара. — У овом издању, тако и сада, препоручујемо ову школску књижницу нашијем учитељима по Црној Гори.

Извјештај о свечаној прослави двадесетогодишњег спомена преувећења и постојања православног богословског завода у Задру. 9. (21.) Јула 1894. У Задру. Печатња *Штирца Арталета* 1894.“ — Ова је књижница издава на великој 8-ни и на финој артији, стр. 79. — Особито је у њој занимив пригодни говор г. проф. **Серафима Калника. На крају пак овога дјелца донешен је новоуређени „**Устав за Православни Богословски Завод у Задру**,“ одобрен министарском наредбом од 6. августа т. г. бр. 25607. — Боже дај да нам и овај завод сретно и многољетно буде цвjetaо на славу божију и на корист православне наше цркве у сусједној нам Далмацији и Босни которској! —**

— **Нов српски лист**. — Од 10. септембра почела је у Београду издати „**Звезда, лист за забаву**.“ Ово ме је листу уредник **Јанко М. Веселиновић**. Илази свакога дана; а цијена му је за сваки поједини мјесец ван Србије 4. динара и 50 пара. Претплату примају све поште у Србији и у иностранству. — лист је овај врло

забаван, и ми га топло препоручујемо љубави нашијех читаоца. Мало је прескуп; али је добро писан и уређен.

— Неколика књижевна позива и огласа.

ПОЗИВ НА ПРЕПЛАТУ. 1)

Кроз кратко вријеме ући ће у штампу: „СПОМЕНИЦА“ вјеридбе и вјенчања прногорских Њагињица Милице и Стане.

Важност самог догађаја побудила нас је, те смо пригупили све оно, што је овом приликом било написато по разним листовима и журналима.

Овоме је још додата и једна посветна пјесма Високим Родитељима ових сјајних српских одива, а тако и један опширан предговор о Црној Гори и Русији. Књига ће бити украшена са четири слике Њихових Царских Височанстава, а цијена је књизи ф. 1. Овђе се говори и о оној врли нитој по све Српство здравници Цара Руског нашему витешком Њазу и Господару Николи I.

Не сумњамо у повољан одзив поштоване публике, тим више, што се овђе Срби истичу, да и овом приликом као и вазда откад су настали, умнију цијенити и поштовати пријатељство, које је и сам Господ и цио народ словенски благословио.

Цешинџе, 14 августа 1894.

Живко Драговић и Радоје Црногорац.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

ЛУЧА

књижевни лист

друштва „Горски Вијенац.“

Друштво „Горски Вијенац“ покрене од нове 1895 године свој књижевни лист „Лучу“ за то, што се од њега осјећа општа потреба у нашој средини. (Као да нема „Просвјете“?! У. Пр.)

1) Пошто је овај позив, без нашега знања и наредбе, објелодањен био на 4-тој стр. корица XI. свеске нашега часописа; а пошто се исти Високијех личности тиче: ми га поновице доносимо у овој XII. свески наше „Просвјете“ на мјесту њему пристојном.

Уред. „Прос.“

Лист овај нужна је појава нашег књижевног покрета, данашња жеља наших образованијих људи, која ће ето са срећом у живот ступити. (Људи око „Просвјете“ каода нијесу образовани?! Уред. Прос.)

Цијељ је овоме листу: окупити око себе наше скромне књижевне снаге, те отварајући им врата у заједничко поље српске књиге, пружити им у исто вријеме и прилике, да огледају себе на томе пољу умнијем радом у корист свога народа. (Зар то „Просвјета“ не ради?! Ур. Прос.)

Тако удруженим силама, „Луча“ ће будити међу своје читаоце љубав к народној просвјети, развијати у њима свијест о потреби науке и образовања, и настојати сваком приликом, да се српска књига што боље одомаћи у нашој отаџбини. (Зар и то не чини и „Просвјета“?! Уред. Прос.)

„Луча“ одговорила својој цијељи, њега ће заступати: лијепо књижевност, науку, књижевност и умјетност, народне умотворине, друштвени живот и библиографију. (А шта „Просвјета“?! Уред. Прос.)

Према томе „Луча“ ће доносити из *мијете књижевности*: пјесме, приповијекe, романа, путописе; из *науке*: податке за историју, географију и етнографију нашега и других сусједних народа, а тако исто и разне научне чланке и расправе; у *народне умотворине*: народне пјесме, поскочице, приче, загонетке, сујевјерице, пословице, игре и шалу; у *књижевности и умјетности*: прегледе и изводе, опјене и приказе књижевних и научних дјела, која јој на ту цијељ буду послана; у *друштвеним живот*: друштвена кретања дома и на страни, извјештаје о цркви и школи и у опште о свим домаћим и другим српским просвјетним заводима; у *библиографију*: билежање књижевних производа. (Просвјета зар и у томе оскудјева?! У. П.)

„Луча“ ће примати како оригинале тако и добре преводе.

То је у главноме програм „Луче“, кога ће се њена дружина придржавати и настојати, да му мало по мало према сво-

јим силама одговори. (Сав програм „Просвјете“.

Уред. Прос.)

У то име препоручујемо се својим пријатељима, да нас по могућству морално потпомогну у овоме подухећу.

„Луца“ ће излазити у мјесечним свескама од два до три табака.

Цијена је „Луца“: за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину годишње фиор. 2; за све остале земље ф. 3. На пола године сразмјерно мање.

Чланови друштва „Горски Вијенац“ примаће „Луцу“ бесплатно.

1-ви број „Луца“ изаћи ће 1-вога Јануара 1895.

Претплата, рукописи и све остало шиље се на адресу: Управа друштва „Горски Вијенац“ Цетиње (Cettiggnemontenegro) и то у плаћеним писима.

Молимо српска уредништва, да изволе донијети овај оглас у својим листовима.²⁾

Цетиње, 22. Септембра 1894 год.

Уредништво

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

По жељи и препоруци неколицине пријатеља одлучио сам, да штампам напосе у књигу своје цртице с пута „Кроз Славенске Земље“ које су већијем дијелом изашле у подлиску „Српског Гласа.“ Сад ме питају исти и други пријатељи, који су се на мој односни позив одазвали, шта је од књиге? С тога одговарам и дајем на знање њима и свијем осталијем: да сам обећао штампати књигу кад сакупим толики број претплатника, како би могао подмирити трошкове штампе, а другачије да ћу свакоме вратити новце.

До данас нијесам скупио довољан број претплатника.

Али знам да су се многи пријатељи заузимали за скупљање прет-

2) Ми се овој молби врло радо одзивамо и доносимо овај „Оглас“ у нашем часопису; а само се чудимо, да не налазимо на њему потписана имена г. г. Уредника. Него и пак из погадана извора знамо, да су Уредници овога листа г. г. професори **Живко Драговић** и **Филип Ковачевић**. Било им, да Бог-да срећно и честито овако ново подухеће на српском књижевном пољу!

Уред. „Прос.“

платника и још ми се нијесу јавили. Неки су ме питали да им назначим пошљедњи рок за пријаву. С тога јављам, да сам за скупљање претплате на моју књигу „Кроз Славенске Земље“ ударио рок до конца октобра о. г.²⁾

Молим дакле све пријатеље, да ми најдаље до тога времена пошаљу претплату, или имена уписника, који ће извјесно књигу купити.

Књизи је цијена фор. 1, или ти 2 круна за претплатнике и пријављене уписнике, док ће се у трговини скупље продавати, јер је књига прилично обилата.³⁾

У Задру, 18 августа.

С. Бјелановић.

Учитељеве забелешке⁴⁾ поука и забелешке за учитеље и васпитаче. Пријављено је у једно све своје радове, који су штампани под општим натписом „Из школског живота“, а у различитим часописима, па сам к њима долазе и неке нештампане, и издајем их све под именом „Учитељеве Забелешке“ бити збирка прмјера различних догађаја и појединих поступака у учитељевом раду у школи, а од чести и ван ње примјера, пуних педагошке садржине, а у лако, приповједном облику.

Ови радови нијесу са свим непознати поштованим читаоцима, они су штампани у „Васпитачу“ (1881), „Учитељу“ (1887—1889,) и „Новом Васпитачу“ (1891—1893.) Ја сам овим радовима и отворио у реченим часописима рубрике „Из школског живота.“ У „Васпитачу“ су штампане ове моје забелешке са потписом А. М. С., у „Учитељу“ са потписом — *чи* —, а у „Новом Васпитачу“ са пуним пот-

3) Врло радо примаћемо и ми претплатнике на ову књигу из Црне Горе и сусједне нам Боке.

Уред. „Прос.“

4) Овај нам је позив прекасно стигао за септембарску свеску „Просвјете“, али га ми ипак доносимо у свој његовој цјелини, да би могли и наши учитељи у Црној гори за овако важну књигу; која се особито тиче њихове струке сазнати, — па и навабити је.

Уред. „Прос.“

писом. И читаоци „Босанске Виле,“ од 1892 г., имали су прилике да прочитају једну — и ако прерађену — под натписом „Код картаре.“ Према томе поштовани читаоци тих уважених часописа, од речених година, знаће у главноме какве су ове забелешке. Садржај „Учитељевих Забележака“ овај је:

Моралност: *Нађена лопта. — Комадић писалке. — Немој шуђе. — Неће да превари. — Освета и крађа. — Ужасан грех. — Опхођење: Мали Кода. — Шала. — Разлика у ћаквању. — Нова школа. — Оставили дуван. — Велики грешник. — Ред: — Чистоћа. — Правила о пристојности. — Две забране. — Две казне. — Издавање имена. — Настава: Водена змија. — Ноћу на гробљу. — Код картаре. — Интерес и схватање — Сам сам крив (I и II). — Километар. — Читање. — Похрамење мјесечево.*

Књига ће изићи у 10 таблица (240 и VIII страна), на 100 страница.

Књижарска цијена ће бити **1,50 дин.** (1,50 круна). *За прешплатнике пак одређујем цијену само 1 динар (1 круну);* јер је, држим, право да добију јевтиније књигу они, који куповином у напријед помогну, да књига лакше угледа свијета. — За 10 претплатника скупљачи добијају 1 књигу, или 1 динар (1 круну).

Рок прешплати остављам до краја септембра ове године.

Књига је одавна дата у штампу и већ се довршује, а биће готова најдаље до 14 септембра. *На тај начин, чим од кога стигне прешплати одмах ће му се послати књиге.*

Претплату из Србије за 5 примјерака и више, а ван Србије за 10 и више, треба слати потписатоме *упушницом*, а њу платити из претплатних новаца; претплату из Србије испод 5 примјерака, а ван Србије испод 10, примам само у плаћеној и препорученој пошиљци, из Србије и у таксеним маркама.

Учитељима из Србије напомињем, да књигу нећу подносити Главном Просвјетном Савјету ради препоруке

књижницама осн. школа, с тога је могу одмах претплаћивати и за књижнице.

Ним, 1 септембра 1894 год.

Сретен М. Алић

предавач Нишке Учитељске Школе.

РАЗНЕ БИЈЕШКЕ.

— **Господарев рођен-дан.** — 25. прошастог септембра, Његово Височанство наш витешки Књаз и Господар **НИКОЛА I.**, наступио је своју педесет четврту годину. Ова доба у људском животу: доба су праве мужанствености, кад-но се за гледа — најсколи крјепка и слава, као што је Његово Височанство — вели да је у најпотпунијој снази и умнијех и тјелеснијех људскијех сила. Даклен **ОРНОЈЕВИЋ** у Бога надамо, да ће Онај, — који је дослен показао толико дивнога јунаштва и на сабљи и на перу, и у подвизима вјерскијем и у човјечанскијем, и у мудром владовању и у врлом дјељењу правде и милости — истом досадашњом одважношћу продужити своје велико дјело, које ће историја „златнијем вијеком“ назвати и забиљежити. — Ко је познавао стање Црне Горе у оно вријеме кад је наш Књаз ступио на владу; па када то стање успори са садашњим стањем Црне горе: не може а да се не диви, шта један врсан, проницав, одважан и прегалачан владарски дух може у својој земљи створит, уздигнути и препородити. — Нека даклен премилостиви Бог

поживи нашега **Књаза**, — Јунака, Законодавца, Државника, Препородитеља и Ослободитеља, Пјесника и Књижевника, — до најдубље старости; старости пуне славе и величине, сјајности и блијеска!

Владај Књаже!... круно-Господару
Свом народу, своје маломе цару!...
Пратило те свуд божије око,
Своју Гору дижи на високо!...
Владај Књаже! — нек ти слава цвати
Док је сунца на небесном своду!...
Владај сретно, владај дугољетно!
Ти си понос свом јуначком роду!
Горди понос, — који њему блиста,
Ка' на небу преходница иста! —

Читуља чувенијех људи у Словенству. — Прошлог мјесеца преминуо је у Загребу чувени домородац **Илија Гутеша**, који је и нама у Црној Гори добро познат. Он је био родом из Лике, а бавио се је српским језиком у Загребу. Друговао је са великим бораваљеним протом **Шорком** и с њим заједно, по издаји трећег, био је утамничен и осуђен због врелога српскога родољубља. При устанку српскога у Босни и Херцеговини велике је помоћи скупљао и шаљао усташима; и тако је био постао популаран, да су му усташе у једној прилици клицали! „Живијо Илија Гутеша српски Краљ.“ — Био је вазда за помирење између Срба и Хрвата; па је чак написао и објелоданио једну своју брошуру у том правцу. Занимао се је и врло се радо мјешао у народно-политичке ствари, и бивао чешће вијернијем чланом у тајнијем друштвима, особито у друштву „Борци.“ — У задње доба окривљавали су га, да је са свим уз Хрвате пристао; али то није истина; јер је он своје Српство вазда љубио као своју душу. — Кад је назад годину, или нешто више, Др. **Милешаћ** из Загреба долазио у Црну Гору, он је тога **Милешаћа** нашем уреднику живо препоручивао, да га наш уредник посоколи, и да га што јаче к српској мисли приведе, велећи, да су **Милешаћа**,

Милешаћа, особито неки католички попови, као његови скрбници од Српства и српске народности са свим отуђили, — Ово се писмо код нашег уредника још храни; па по томе се види како је **Гутеша** у души својој дисао и писао; а слично подозрење није ни друге миновало, који су радили, а и данас раде, да се слога и брацка љубав поврате међу закавжену и разбраћену браћу, којој нема ни спасења ни политичкога опстанка без тврде сазе и народне заједнице. **Гутеша** је био више самоук и од природе добар и поштен човјек, гостољубив, дружеван, наручан подузетан и пун жарка родољубља. Бог му лијепу душу помиловао и у своје крило примио! —

— Били смо тамад довршили овомјесечну „*Просвјету*“, кад дознадох да је међу нама на Цетињу преминуо у својој 32. години иза дугог боловања **Ђуро Т. Перовић**. Он је био пунијех *двадесет* година словослагатељем у Цетињској штампарији. Није био доброћудан и радишан, острожман и родољубив. Као самоук бавио се је са српском књигом и српском појезијом и откривао је у себи лијеп дар и ријетке душевне способности. На жалост оскудјевао му је шири круг културе. Отац је **Ђуров** био ваљан занатлија родом из Мостара. Још у вријеме Књаза Данилова владе ускочио је у Црну Гору и живио је на Цетињу, гдје је још три сина лијепо подигао и упутио, од којих: један му је такођер словослагатељ, други официр у српској војсци; а трећи, **Лазар**, који је са велеотличнијем успјехом довршио науку у духовној Академији Петроградској, и постао баш сада професором Богословије цетињске и предавачем у женском Маријанском Институту. Он је добро познат читаоцима „*Просвјете*“, као један између њезинијех понајбољијех сурадника. — Покојни **Ђуро** слао је своје пјесме и дописе разнијем српскијем листовима, и издао је једну сбирку својијех пјесамā, под насловом „*Херцеговке*.“ Написао је и једну драму „*Зидане Скадра*“, коју је от-

купила књижарница браће *Поповића* у Новом Саду, и која се је више пута престаљала у Босни. У рукопису пак остала му је и друга драма „**Никац Страхиња**,” и сготовљена већ за штампу друга сбирка његовијех пјесама под насловом „**Српкиње**.” — Кад су оно прошасте године браћа Хрвати рекли за *Сундевића*, да у њих има „*по пети за грош*“ таковијех пјесника, као што је он: наш им је покојник отијевао вриједну пјесму „*По пети за грош*,” која је објелодањена у „*Српском Гласу*,” и ожегао их у сами живац. — Кад је **Ђуро** молбеницу поднио и питао у њој помоћ, да може поћи у Дубровник, да тражи лекарскога свјета за своју болест, **Њег. Височ.** наш Господар, који је са својом **Њбагињом**, особиту пажњу покладао болеснику и слао му разне покријепе и ђаконије кроз све вријеме његова боловања, написао му је молбеницу сљедеће стихове:

„Хришћанска је света дужност
„Помагати болеснику;
„А здравоме и болесну
„Помоћи ћу ја пјеснику.

„Иди, хитај, савјет тражи
„Епидауреког Оракула,
„Којега се моћ, чудеса,
„У Омиров Земан чула!..“

што је очито знак велике наклоности Господарева, према овом тужном младићу, којег је превремено растројила тешка и љута прена немоћ.

Посмртни остаци **Ђурови** сахрањени су у ново варошко гробље, уз велико саучешће његовијех суграђана и особито његовијех другова, који су му вијенцима могилу окитили; а *Радоје Црногорац* испјевао му је још лијепу пјесмицу, која је печатана у „*Гласу Црногорца*“ од 1. тек. октобра Бр. 40.

Поред толикијех суза и клицања, и ми му довикујемо:

Почивај врла душо
У крилу Бога свог:
Тебе је к себи позва'
Раздраган Господ Бог,

Да својим мукан нађеш
Покоја рајеког сласт,
И међу добрим, благим
И светим душам част!..

Почивај брате лјели;
Лјеп је у Бога стан:
Ту нигда ноћи нема,
Ту вјечно блиста дан;

И пјесме — широм раја
Ори се љупки глас...
Ох! така пјесма амо
Не блажи никад нас!

Почивај, млад Пјесниче:
Ти вјеси гробу роб;
Ко вилам гови: — тога
Не гута црни гроб! — —

ОТНИСИ И ПОРУКЕ.

— **Високопреч. Гос. Ил. Рувар. Архим.** у **М. Георг.** — Знали смо и ми да су, и она **Синђелија** и оно даровно писмо Светога **Василије**, што смо и ми донијели у **XI** свесци наше свогд. „**Просвјете**“ на стр. 597 и 598 — али већ објелодањени у „**Далматинској Магазини**“ 1863 и 1865 г.; шта више знамо, да смо ми ону **Синђелију** и **просвјетне** године печатали у истој нашој „**Просвјети**“ (свеска **XII**, стр. 457. др ступ.): али кад смо сразнили оне преписе, са оном **Синђелијом** и **просвјетним** г. **Дамјановић**, увјерили смо се, да су ови много тачки. **Међу** њима знати једну околност како су потекли ови нови преписи. Кад је љетос о **Тројичину**-дне био у **Острогу**, **Њег. Височ.** наш **Њваз** и **Господар**, и видио аутентичне оригинале онијех писама, наредио је **Дамјановићу** да их препише и да их пошаље „**Просвјети**“ нека се штампају; а при том наложио је ошет истоме **Дамјановићу**, нека обе те старине стави у рамове са стаклом, и нека их новјеси о зидове манастирске сале. По овоме дакле видите да су доиста оне преписане са самога ориџинала; те, ако Вас икад Бог донесе у **Црну Гору**, те пођете у манастир **Острог**, да се поклоните чудотворнијем монгима **Св. Василије**: моћи ћете се својим очима увјерити о ориџиналности **Дамјановићевих** преписа. — **Дамјановић** није никакав старинар, нити се износи као такви, него је само извршио налог свога **Господара**. Он нам је при препис послао новијем **Вуковијем** правописем. Тај смо препис ми одбили и замолили г. **Дамјановића** нека оне списе изнова препише, слово по слово, како су у ориџиналима написани: што је он и учинио и нами та писма послао. — Чини нам се дакле, да ово све јасно доказује, да су ови преписи са свим вјерније преписани, него ли они у „**Магазини**“ и у прошлогодишњој „**Просвјети**“: па зато смо добро урадили што смо их изнова печатали; а у толико више, што данас мало ко има колекцију „**Магазин**“, да се може до потребе с њима окористити.

Сад да пређемо на онај натпис у манастиру Добриловини. У „Магазину“ за год. 1868. самосам је онај натпис приопштен; а наш велевјерједни г. Јовићевић изишо га је скупа са описом М. Добриловине. Истина, да је он казао за тај натпис, да га још до сада „можда“ није нико прочитао ил' га није бар на јавност изишо. Него Јовићевић није и пак то апсолутно казао, него је његовом срећом рекао „можда;“ а није смо ни ми знали за тај натпис. — Јовићевић је учитељ у Пољима, па је сам ишао у манастир Добриловину, те је онај натпис на самом мјесту снимио. Ни његова струка није старинарство; али је он врло марљив младић, и све што год работа са особитом пољном работа. Међутим кад се срани пренис Јовићевића са оним у „Магазину“ од г. 1868 очито се види, да је онај вјерједни преписан, него ли овај други: и зато не може се ни Јовићевић у ни нами у кривциу урачунати, што је и ови натпис дошао у „Просвјету“, ма да га је, као што Ви велите и г. Арх. Дучић у „Гласнику“ књ. 43 на свијет изишо.

Најпосле у колико се тиче онијех прениса, које смо ми додали к опису М. Добриловине, можемо Вас потпуно увјерити, да смо ми вјерједно пренисали оне, које смо са сокопренодобног Архимандрита Дучића узели, а не можемо јамчити, да ли је он погрјешно у пренисивању те ставио год. 1868 у то мјесто 7198. У пријетби је наменуто гдје се онај украдени „Молебник“ храни, па ће Вам најлакше бити до истине доћи, да ли је и у оријиналу иста погрјешка учињена.

Међутим, да вас мало умиримо; јер нам се чини нешто чудновато, да сте Ви много врући у тамошњој врло ладнијој клими, него ли ми овамо у клими веле живљој и топлијој: — морамо Вам казати, да смо већ неколика пута припоменули, да је наша „Просвјета“ права „магаза“, у коју ми купимо врње, особито из наше домовине, да се с временом може неко послужити с оним што за своју струку бољег нађе. — Ми овамо немамо Старинара „per professione“, па је добро кад нам неко по који стари споменик тачно пренише и приопшти; макар не знао ни лабуке од Старинарства, јер то може сваки учинити, који зна писати, па само помњу уложи, да му пренис тачан буде. — И зато ваља мале учити, а не бручити; јер се људи паметни уче и од мравка и од наука.

Будте нам у осталом благонаклоњени и карајте нас љубовију, а не мерзостію; ми ћемо Вам вазда приштаћи и никад Вас нећемо клетити Здравствујте на многаја љета!

Пишите нам, учите нас,
Изводите нас из тмуше;
Ми смо ваши и бојски;
Ми смо душа ваше душе!...

Псујте, бијте! — ми ћемо ви
Ипак давати пошту сваку:
Ка' српскоме великану,
Ка јунаку — научњаку. —

— Госп. г. Уред. „Луч“ на Цет. — Јамачно су нешто посве весела била г. г. Уред. кад су позвала нашега уредника, да им сурадником буде, знавши да он већ уређује један часопис, око којег има и сувише посла, ма да тај наш часопис иста г. г. игњорирају! — Даклен нека му милостиво опросте, што не може с њима у једном коду поскочити; али им и опет жели најбољи успјех у њихову подухећу. — Да им је у здравље! —

— Госп. Ј. Јовов. у Гл. Дб. — Примили смо и „Пету ноћ.“ четврта је већ у овој свесци; а настојаћемо, да што пријед и не тој редња дође. — Бог вас благослови! —

— Госп. Бок. М. Драг. у Заг. — Све смо примили што сте нам послали, и пробраћемо што буде за штампу; али ваља да чекате на ред. — Радите мало, али радите добро; то је боље но да радите много, а не дотјерано за јеру правога књижевнога рада. — Вишња ваљала у помоћи била и ваља вам помагала!

— Госп. Вељ. Радој. у Ер-Нови. — Смијам се на ваш приложак; па ћемо наредити да учинимо онако како желите. — Можете се обратити за скупљање предбројника „Просвјете“ у Драгићу на Цетиње, којему ћу вас и ја препоручити. — Нека Вам је од Бога даћа! —

— Госп. Н. В. С. у Удц. — Не знамо ко сте; али ко сте да сте, велимо вам искрено, да ваш „Совет“ ничему не ваља; јер у њему не налазимо ни правилности, ни форме, ни мисли, ни осјећаја, ни полета ни долега. — Па све да је чему и ваља, ми вам га ни тад не би смо примили. Зато, што нам бар писмо нијесте потписали својијем именом и презименом. Уредништво треба да зна од кога што прима; иначе одбацује прилоге свакога безименога дописника. — Ето;... па нека вас Бог упутити на сваку праву стају; а ми вам душевно желимо да се прија научите па да онда пишете! —

— Госп. Благ. Лук. Бегов. у Подг. — Нијесмо још могли ни прочитати ваш приложак; него, пошто га прочитамо, видићемо је ли за „Просвјету“; свакако није те навалице, да одма изиђе у наредном броју, као што ви желите. Дођите к нама кад вас је год воља, биће нам веома драго; а пишете, као што ни обећавате и шаљите ни ваше прилоге, који Боже дај, да буду украсивали нашу „Просвјету“, као што то, ви исти рекосте! — До милога виђења и добра састанка! —

— Госп. Си. С. Тер. у Пољ. — Примили смо и даље ваше прилошке. — Лијепа вам хвала и Мати вам божија дала! —

